

Gábor Kálmán – Szemerszki Marianna

SZIGET FESZTIVÁL 2005

AZ ÚJ FIATAL KÖZÉPOSZTÁLY ÉS AZ ÉLETERVEZÉS

The Sziget Festival 2005

The new young middle class and their life-planning

No. 270

A **Felsőoktatási Kutatóintézet** a magyar oktatásügy átfogó problémáinak tudományos kutatóhelye.

Vizsgálatai a felsőoktatáson túl a közoktatásra, a szakképzésre és az ifjúsági korosztályokra is vonatkoznak, ezek problémáit összefüggéseikben elemzik, és így elősegítik az oktatásügy egészére vonatkozó döntések hosszú távú tudományos megalapozását, előkészítését.

Elemzése a rendszerváltás oktatási következményeire éppúgy irányulnak, mint az ezredforduló globalizációs kihívásainak és az Európai Unió csatlakozás követelményeihez történő társadalmi alkalmazkodásnak az oktatáspolitikai feltételeire.

Az Oktatási Minisztérium felsőoktatási helyettes államtitkára által felügyelt intézet kutatási profilja – eltérően a hasonló típusú intézményekétől – stratégiai jellegű, vagyis a felsőoktatási, a köz- és szakoktatási rendszernek a strukturális, szerkezeti, politikai, finanszírozási, fejlesztési problémáira irányul, ezeket országos, regionális, területi és helyi, illetve intézményi szinten egyaránt vizsgálja.

Empirikus szociológiai kutatásaival, statisztikai és oktatás-gazdaságtani elemzéseivel, politikai esettanulmányaival a Felsőoktatási Kutatóintézet hozzájárul a felsőoktatás és a középfokú iskolahálózat fejlesztéséhez, az iskolázási létszámok és a pedagógusszükséglet előrejelzéséhez, az oktatásfinanszírozási alternatívák kimunkálásához, a felsőoktatási és tudományos kutatás Európai Unió és nemzetközi integrációjához.

Eredményeit a kormányzati oktatáspolitikai formálói közvetlenül is felhasználják, de munkatársai szakértőként a helyi önkormányzatok, a parlamenti bizottságok oktatási koncepcióinak kialakításához is hozzájárulnak.

Az intézet fenntartója az Oktatási Minisztérium, de kutatási költségeinek jelentős részét pályázati úton (OTKA, OKTK, külföldi és nemzetközi szervezetek stb.) nyeri el, illetve külső megrendelésre (önkormányzatok, kormányzati és érdekszervezetek, felsőoktatási intézmények, nagyvállalatok, alapítványok stb.) megbízásából is végez vizsgálatokat, közvélemény-kutatásokat, szakképzési és felsőoktatási intézmények, intézményhálózatok átvilágítását.

Kialakult kapcsolatrendszere sokrétű: az intézet, illetve vezető munkatársai éppúgy tagjai számos nemzetközi kutatási szervezet, folyóirat és intézmény irányító testületének, mint ahogyan a hazai tudományos és közélet testületeinek is – az MTA Pedagógiai Bizottságától a Magyar Akkreditációs Bizottságig.

A Felsőoktatási Kutatóintézet a Debreceni Egyetemmel együttműködve a felsőoktatás-kutatók posztgraduális képzésének egyik országos központja, és közös Kutatási Központot működtet az ELTE Társadalomtudományi Karával is. Az intézet munkatársai emellett tanítanak az ELTE, a DE, a SZTE, a PTE, a Budapesti Corvinus Egyetem stb. egyetemi kurzusain és több főiskolán, illetve a pedagógus-továbbképzés területi intézményeiben is.

Gábor Kálmán – Szemerszki Marianna

Sziget Fesztivál 2005

Az új fiatal középosztály és az élettervezés

The Sziget Festival 2005

The new young middle class and their life-planning

FELSŐOKTATÁSI KUTATÓINTÉZET

BUDAPEST, 2006

KUTATÁS KÖZBEN 270
(219–228-ig Educatio Füzetek címen)

SOROZATSZERKESZTŐ: Tomasz Gábor

Lektorálta: Sági Matild

A kutatást a Miniszterelnöki Hivatal, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Sziget Kulturális Rendezőiroda támogatta.

© Gábor Kálmán, Szemerszki Marianna, Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

Felsőoktatási Kutatóintézet
HU ISSN 1588-3094
ISBN 963 404 404 2

Felelős kiadó: Liskó Ilona, a Felsőoktatási Kutatóintézet igazgatója
Műszaki vezető: Orosz Józsefné
Műszaki szerkesztő: Híves Tamás
Terjedelem: 3,8 A/5 ív
Készült a Felsőoktatási Kutatóintézet sokszorosítójában

Beköszöntő

Felnőtt egy generáció, amely már több mint egy évtizede jár együtt a Szigetre. Ők, pontosabban mi már mind harminc körüliek vagyunk, némelyikünknek van gyereke – akár három is –, ám akadnak, akiknek nincs, sőt talán nem is tervezik. Életünk azonban nem csak gyermekeink számában mutat eltéréseket. A Szigetet kedvelők egy része dolgozik, míg mások tanulnak, vagy éppen munka mellett szereznek diplomát. Emellett merőben másképp gondolkodunk a szociális támogatásokról, a társadalmi csoportokról, sőt az életről, vagy ha úgy tetszik, a világ dolgairól. Nyilvánvaló is ez, hiszen különböző környezetből jövünk, különböző képességekkel és jövőképpel rendelkezünk. Így, a különbözőségekkel együtt, egymást elfogadva szórakozunk évről évre egymás mellett a Szigeten.

Egy dologban azonban mindannyian hasonlítunk: egészen máshogy gondolkodunk, mint azok, akik tíz vagy húsz évvel ezelőtt voltak fiatalok. Így hát szükségszerű, hogy megismerjük az új generáció gondolkodásmódját az őket érintő legfontosabb kérdésekben. Mert ahhoz, hogy igényeik megvalósuljanak, kérdéseikre választ kapjanak, az ő megkérdésükkel kell intézkedéseket hoznunk, elősegítenünk a gyermekvállalást és támogatnunk a boldog anya- és apaszerepet.

A Népesedéspolitikai Kormányprogram célja, hogy olyan kormányzati intézkedéseket tervezzünk, illetve hozzunk meg, amelyek arra ösztönzik ezt a korosztályt, hogy tagjai – elődeihez hasonlóan – annyi gyermeket vállaljanak, amennyi a társadalmi reprodukció fenntartásához szükséges.

A fentiek folyamánként – mint a népesedéspolitikáért felelős kormány megbízott – felkértem a Professzorok Háza Felsőoktatási Kutatóintézetet, hogy vizsgálja meg, hogyan látja a világot és tervezi a jövőjét ez a korosztály – a mi korosztályunk. Fontos, hogy mindezt megismerjük, hiszen e tudásanyag nélkül nem készülhet el az egyébiránt már formálódó, hosszú távú Népesedéspolitikai Kormányprogram.

dr. Újhelyi István
kormány megbízott

TARTALOM

1. A Sziget-kutatások	7
1.1. A Sziget-kutatások története	7
1.2. A Sziget-kutatások legfontosabb témái	8
1.3. Fordulat a Szigeten, fordulat a Sziget-kutatásokban	8
2. Sziget Fesztivál 2005 – iskolai ifjúsági korszak és az új fiatal középosztály	10
3. A Szigetre látogatók problémaérzékenysége és jövőképe	23
4. A Szigetre látogatók és a munka világa	25
4.1. A teljesítményelv elfogadása	26
4.2. Az esztétikai elv elfogadása	27
4.3. Munkanélküliség és lakókörnyezet	28
4.4. Az egyéni értékek, képességek felértékelése	29
5. A Szigetre látogatók és a gyerekvállalás	30
5.1. Vélemények a családtámogatási rendszerről	34
5.2. A családmodellek sokfélesége – a szinglitől a háromgyerekes családig	37
6. Az új fiatal középosztály – lakóteleptől a városi villáig	41
6.1. A Fészekrakó program	47
7. Összegzés	49
Summary	53

1. A Sziget-kutatások

1.1. A Sziget-kutatások története

A Sziget Fesztivált 1997-től kutatjuk.¹ Kutatásunkat az első két évben mélyinterjúkra és résztvevő megfigyelésre alapoztuk, kérdőíves adatfelvétel 1999-től végzünk. 2000-től minden évben mintegy félórás kérdőívvel 1000 fiatalt kérdezzük meg a Szigeten. 2001-től külföldieket is bevonunk a vizsgálatunkba, ami lehetővé teszi a magyar és a külföldi, mindenekelőtt a német, osztrák, illetve a határon túli magyar fiatalok közötti összehasonlítást is. A Sziget Fesztivál empirikus vizsgálatának teljes rendszerét 2002-re alakítottuk ki. A kérdőív mellett 2002-től a legfontosabb (demográfiai, iskolázottsági) adatokat tartalmazó adatlapokat (kontaktlapot) töltetünk ki külön erre a feladatra felkészített kérdezőbiztosok segítségével. Ezáltal mintegy 3000 Szigetre járó magyar és külföldi fiatalra terjed ki évenkénti adatbázisunk. 2004-től a korábbi módszerek mellett a Sziget-kutatás minden fázisát, beleértve a tematikus mélyinterjút is, képileg rögzítjük.² Az elmúlt évek Sziget-kutatásait a következő táblázatban foglalhatjuk össze:

¹ A Sziget Fesztivál 1993-ban kezdődött. 1994-ben a szervezők az akkor 25 éves Woodstocki fesztiválnak kívántak emléket állítani. A "Eurowoodstock"-ra keresztelt rendezvényre százezerrel többen jöttek el, mint egy évvel korábban. 1996-ban egy, a Pepsivel kötött három éves szerződés biztonságot nyújtott a szervezőknek. 1997-ben a látogatók száma elérte a 260 ezret, a programok száma pedig a hatszázat. 1998-ban a 268 ezer látogató újabb rekordot jelentett. 2000-ben 324 ezer vendég először hallgathatott nemzetközi sztárokat. 2002-ben 361 ezren voltak a Hajógyári szigeten: 50 helyszínen 1000-nél több program – köztük 80 külföldi művész – szórakoztatta a közönséget. A 2004. évi 8000 fős, a 15-29 éves fiatalokra reprezentatív vizsgálatunk szerint az elmúlt három évben minden tizedik fiatal volt a Sziget Fesztiválon. 2005-ben 385 ezren látogatták a Szigetet, a látogatóknak több mint egyharmada külföldi volt. A Sziget Fesztivál mind Magyarországon, mind Európában a fiatalok egyik legnagyobb kulturális rendezvénye.

² A Szigetről és a kutatásról készülő filmet Jurek Kaminski forgatta és rendezte.

1. táblázat

A Sziget-kutatások néhány paramétere

időpont	kérdőív magyar		kérdőív külföldi N	kontaktlap magyar N	kontaktlap külföldi N	internet N
	N	átlagos időtartam				
1999	542					
2000	972	27 perc	100	próba	próba	
2001	1050	30 perc	295	próba	próba	
2002	1005	30 perc	502	1006	406	264
2003	972	42 perc	303	1074	398	
2004	1013	30 perc	-	1293	847	

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

1.2. A Sziget-kutatások legfontosabb témái

A kérdőíves lekérdés kiterjed a Sziget-látogatók családi, iskolai hátterére, fogyasztói, kommunikációs és kulturális státusára. Vizsgáljuk a fiatalok életeseményeinek alakulását, értékorientációit és ifjúsági identitását, politikai, kulturális és szabadidő tevékenységét, pártszimpátiáját, ifjúsági csoportstílusokhoz való viszonyát és előítéleteit. Nézzük a fiatalok Sziget-hez fűződő viszonyát, kutatjuk, hogy a Sziget mint szocializációs tér milyen hatással van a fiatalokra, illetve hogy az összetételük hogyan alakult át az évek során. 1999-től tudjuk, hogy a Szigeten megforduló fiatalok iskolázottságban, nyelvtudásban, számítógép- és internet-használatban felülmúlják saját korosztályuk átlagát. Ezért külön figyelmet fordítunk arra, hogyan alakítja a fokozott internet-használat a fiatalok életét, közösségi kapcsolatait és szokásait. Vizsgáljuk továbbá a fiatalok élettervezését, az abból fakadó konfliktusokat, és ezzel összefüggésben a feszültségoldó technikák használatát. Végül fontosnak tartjuk a fiatalok középiskolás és egyetemi éve alatt kiépített szórakozási és kulturális networkjének feltárását is.

1.3. Fordulat a Szigeten, fordulat a Sziget-kutatásokban

2005. évi kutatásunknak már a kezdetén is tartalmi változtatásokat terveztünk, mely változtatások szükségességét a Szigeten eltöltött első napok még inkább alátámasztották. Kezdetben olyan alapvető tartalmi kérdéseket vettünk figyelembe, mint például a Sziget, illetve a magyar fiatalok közép-osztályosodása. Kérdőívünkbe ezért több olyan kérdést építettünk, amely korábbi állításunk érvényességét, miszerint a Sziget a középosztály szigete, hivatott tisztázni. Ezért külön rákérdeztünk a Szigetre járók osztálytu-

datára, és tovább mélyítettük a piac világhoz való viszonyuk vizsgálatát, középpontba állítva olyan, az új fiatal középosztályt leíró jegyeket, ismérveket, mint a lakás, az öltözködés, a hajviselet stb., amelyek egyben az ifjúsági kultúra bemutatására is szolgáltak. Külön hangsúlyt fordítottunk továbbá a fiatalok munkához való viszonyának módosulására, amely összefügg a munka és a tanulás világának globalizálódásával. Ezért egyrészt megnöveltük kérdőívünk terjedelmét, másrészt külön kérdőívet szerkesztettünk a fiatalok kulturális ízlésének vizsgálatához. A tudatos változtatások és a kérdőívek hosszának növelése ellenére számunkra is meglepetést okozott kérdőívünk látható sikere.

A korábbi 25-35 perc helyett a kérdőív kitöltése átlagosan 45 percet vett igénybe. Ennek ellenére a lekérdezés befejeztével a megkérdezettek mintegy négyötöde megadta mobilszámát, e-mail címét, és közel háromnegyedük kérte, hogy küldjük meg a kutatás eredményeit.

Már első benyomásunk is az volt, hogy az idei fesztivál az eddigi legnemzetközibb, ezért a Szigetre látogatók demográfiai, szociális helyzetét rögzítő kontaktlapok lekérdezését csak a harmadik napon kezdtük el, hogy a lehető legpontosabban tudjuk megadni a magyar és külföldi fiatalok arányát.

A Sziget látványos nemzetközivé válása mintegy kikényszerítette annak vizsgálatát, hogy hol állnak a Szigetre járó magyar fiatalok Európában, hogyan viszonyulnak Európához, illetve hogyan alakul a magyar fiatalok ezen új, egyik legnyitottabb csoportjának saját és társadalmi jövőképe. A 2005. évi Sziget-vizsgálat lekérdezése a következőképpen alakult:

2. táblázat

A 2005. évi kérdőívek és kontaktlapok száma

Szigetre látogatók kérdőíve	Szigeten dolgozók kérdőíve	kontaktlap külföldi	kontaktlap magyar	ízlés kérdőív
624	155	674	594	309

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

A vizsgálat kialakításakor a kontaktlapok két célt szolgáltak: a külföldi és magyar látogatók arányának megállapítását, illetve a Szigetre látogatók demográfiai (nem, életkor) és szociális adatainak felvételét. A Szigetre látogatók kérdőíve szolgált részletes adatgyűjtésül. Ebben az évben kérdeztük le először a Szigeten dolgozókat, akik az évek során egy markáns csoporttá váltak a Sziget közönségén belül. Az ízlés kérdőívet pedig a fiatalok öltözködésének, haj- és ékszerviseletének feltérképezésére állítottuk össze.³ (E két utóbbi minta később kerül feldolgozásra.)

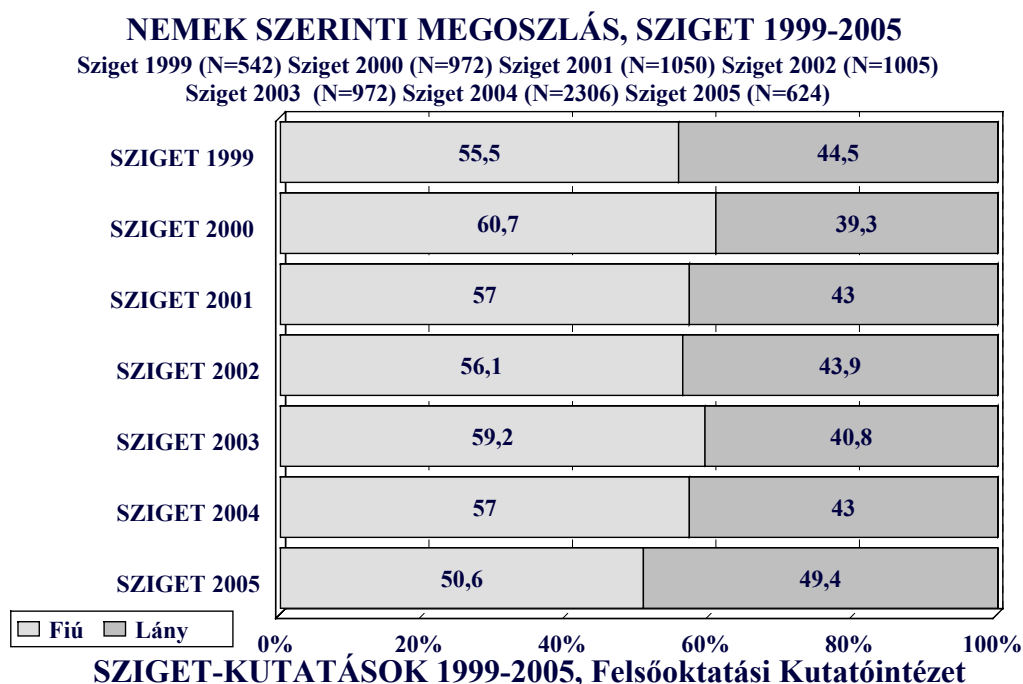
³ Az ízlés kérdőív kidolgozásában a Magyar Iparművészeti Egyetem hallgatói nyújtottak segítséget Gaul Emil vezetésével.

2. Sziget Fesztivál 2005 – iskolai ifjúsági korszak és az új fiatal középosztály

A kilencvenes években Magyarországon is megjelent az új, iskolai ifjúsági korszak. Az iskolai ifjúsági korszak összefügg az iskolában eltöltött idő megnövekedésével, a közoktatás, majd a felsőoktatás expanziójával. A gazdasági, technológiai fejlődés következtében a fogyasztás expanziója (a fogyasztási javak elterjedése, a fogyasztói és szolgáltatói ipar hihetetlen mértékű kiterjedése) kíséri az iskolai ifjúsági korszakot, melynek velejárója a társadalom középosztályosodása. 2005. évi Sziget-kutatásunk alátámasztja, hogy napjainkra az ifjúsági korszakváltás megtörtént, és egy új fiatal középosztály alakult ki.

Az új fiatal középosztály megjelenését mutatja, hogy az elmúlt fél évtizedben a Sziget társadalma nemek és életkor szerinti összetételében átalakult. A nemek arányában 2005-re kiegyenlítődés figyelhető meg: a férfiak korábbi csaknem kétharmados aránya 50,6%-ra csökkent, azaz a nemek aránya mára kiegyenlítődött (1. ábra).

1. ábra

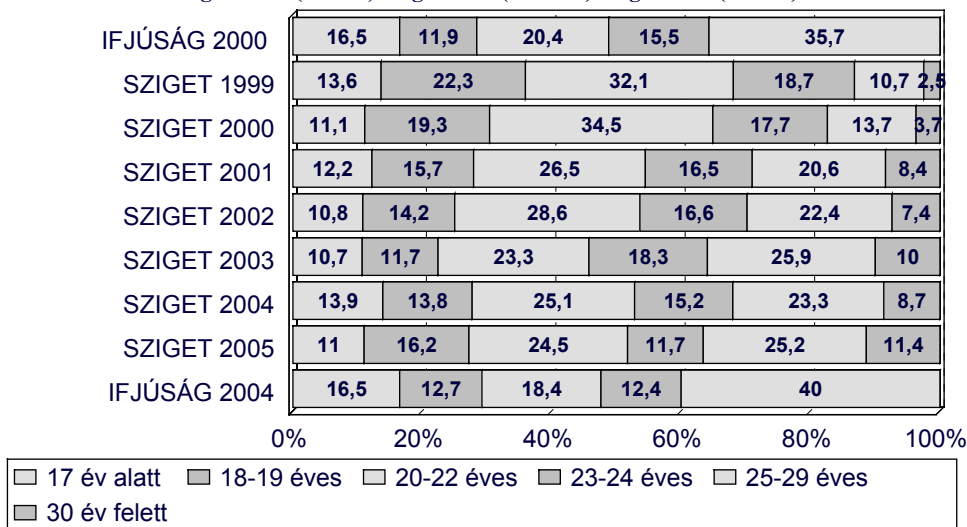

Az életkor szerinti megoszlás azt mutatja, hogy 2005-re a legfiatalabb korcsoport, a 17 év alattiak és a legidősebbek, a 30 év feletti aránya kiegyenlítődt (11%, illetve 11,4%). A 2005. évi adatok – a korábbi Sziget-kutatásokhoz hasonlóan – alátámasztják, hogy a Szigetre járó fiataloknál az ifjúsági életszakasz meghosszabbodásáról beszélhetünk (2. ábra).

2. ábra

ÉLETKOR SZERINTI MEGOSZLÁS - SZIGET 1999-2005

Sziget 1999 (N=542) Sziget 2000 (N=972) Sziget 2001 (N=1050) Sziget 2002 (N=1005)
Sziget 2003 (N=972) Sziget 2004 (N=2306) Sziget 2005 (N=624)

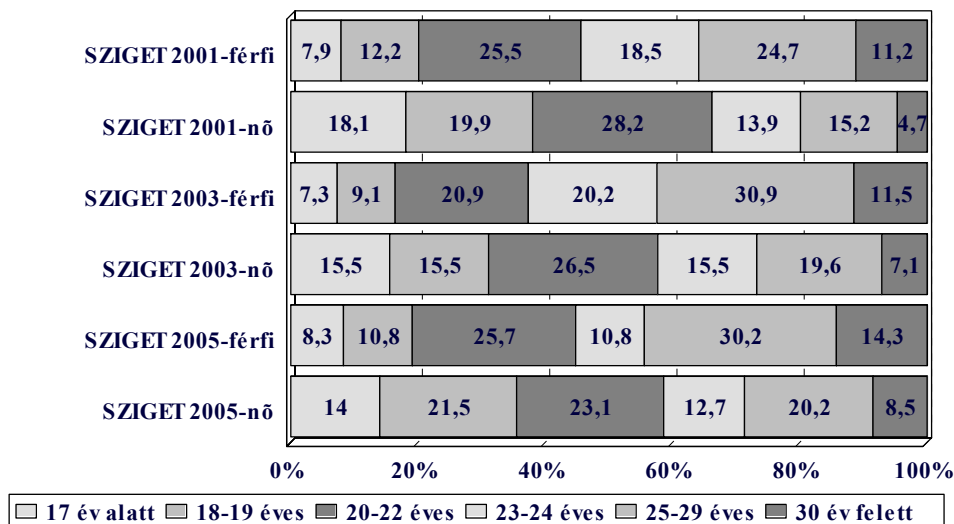
SZIGET-KUTATÁSOK 1999-2005, Felsőoktatási Kutatóintézet

A nemek közötti kiegyenlítődést az életkorral összefüggésben vizsgálva azt látjuk, hogy az ifjúsági életszakasz kitolódása egyre inkább nemcsak a férfiakra, de a nőkre is vonatkozik. 2001-ben a 30 éven felüli nők aránya 4,7%, 2003-ban 7,1%, 2005-ben pedig már 8,5% volt. A 30 éven felüli férfiak aránya 2000-ben 11,2%, 2003-ban 11,5% volt, 2005-re pedig 14,3%-ra nőtt. Azaz az ifjúsági életszakasz kitolódása a férfiak és nők közötti különbségek csökkenésével jár együtt, másképpen fogalmazva a fiatalok élettervezésének megváltozása a nőkre és a férfiakra egyaránt vonatkozik (3. ábra).

3. ábra

ÉLETKOR MEGOSZLÁS NEMEK SZERINT - SZIGET 2001-2005

Sziget 2001 (N=1050) Sziget 2003 (N=972) Sziget 2005 (N=625)

SZIGET KUTATÁSOK 1999- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

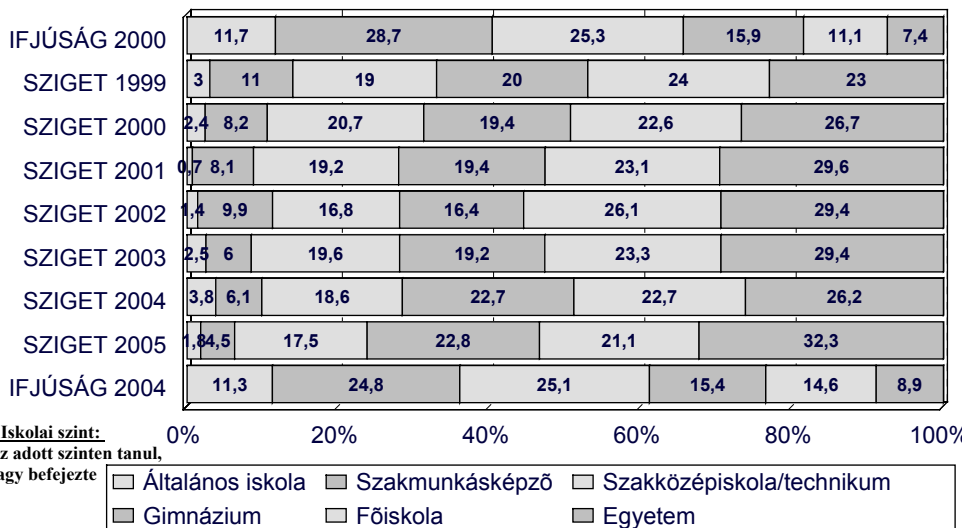
A Szigetre látogatók iskolázottság szerinti összetétele már egészen korán (2000-ben) a magyar fiatalok új ifjúsági korszakba lépését mutatta. A Szigetre látogatók csaknem fele járt 2000-ben főiskolára, egyetemre, illetve rendelkezett felsőfokú végzettséggel. 2005-ben a Szigetre járók csaknem egyharmada egyetemet végzett vagy még egyetemista, több mint egyötödük pedig főiskolát végzett, illetve főiskolás. Napjainkra egyértelművé vált a szakiskolások, illetve a szakiskolát (szakmunkásképzőt) végzettek alulreprezentáltsága a Szigetre látogatók között. Az országos iskolázottsági adatokkal összehasonlítva azt látjuk, hogy a Sziget mintegy „követi” a magyar fiatalok iskolázottságának alakulását. A 15-29 éves fiataloknak 2000-ben még alig egyötöde végzett egyetemet, főiskolát, 2004-ben viszont már csaknem egynegyede⁴ (4. ábra).

⁴ Forrás: Ifjúság 2000; Ifjúság 2004 – kormányzati megrendelésre készült vizsgálat, melyet a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet koordinált.

4. ábra

ISKOLAI SZINT* SZERINTI MEGOSZLÁS - SZIGET 1999-2005

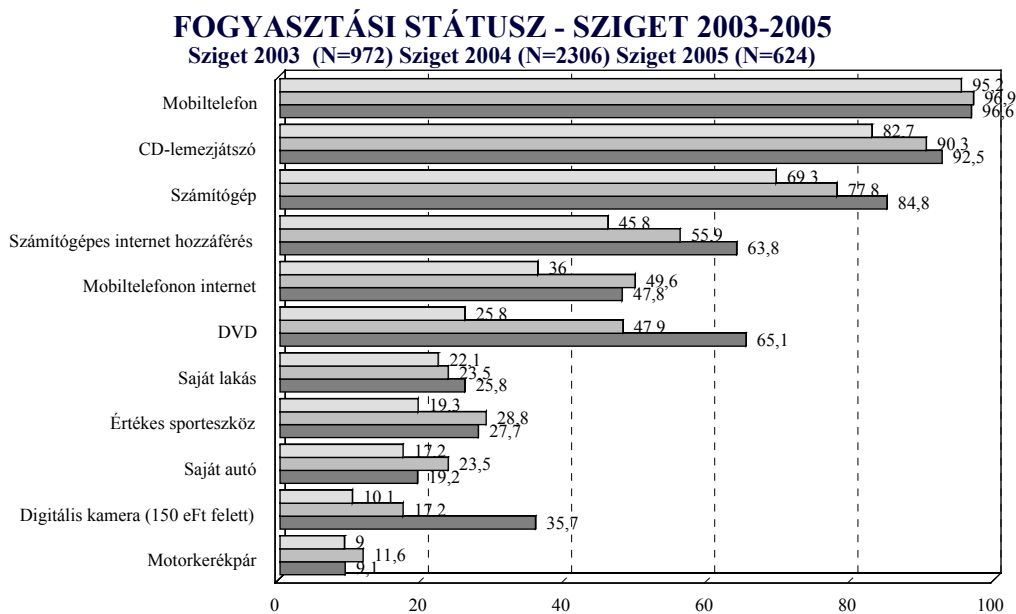
Sziget 1999 (N=542) Sziget 2000 (N=972) Sziget 2001 (N=1050) Sziget 2002 (N=1005)
Sziget 2003 (N=972) Sziget 2004 (N=2306) Sziget 2005 (N=625)

SZIGET-KUTATÁSOK 1999- 2005, Felsőoktatási Kutatóintézet

A Szigetre látogatók fogyasztói helyzetének alakulása azt is mutatja, hogy az iskolázottsági szint növekedése a kommunikációs és szórakoztató eszközök használatának emelkedésével jár együtt (5. ábra).

5. ábra

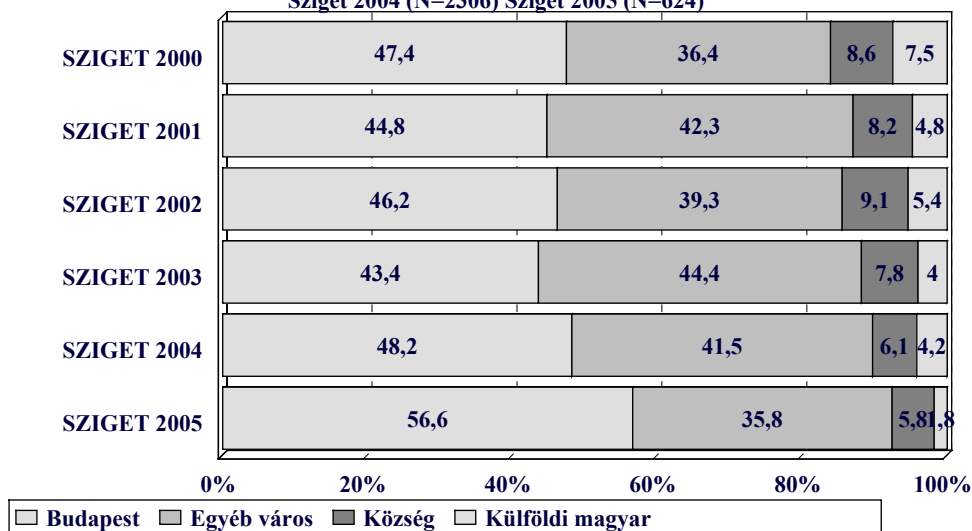
SZIGET-KUTATÁSOK 1999-2005, Felsőoktatási Kutatóintézet

A Szigetre látogató új fiatal középosztály zömmel város lakó fiatalokból áll: háromnegyedük él Budapesten vagy egyéb városban, sőt kilenczetedük az év legnagyobb részét itt tölti (6. ábra). Ez a városi fiatalság rendkívül nyitott a világra.

6. ábra

LAKÓHELYE (az év legnagyobb részében) - SZIGET 2000-2005

Sziget 2000 (N=972) Sziget 2001 (N=1050) Sziget 2002 (N=1005) Sziget 2003 (N=972)
Sziget 2004 (N=2306) Sziget 2005 (N=624)

SZIGET-KUTATÁSOK 1999-2005, Felsőoktatási Kutatóintézet

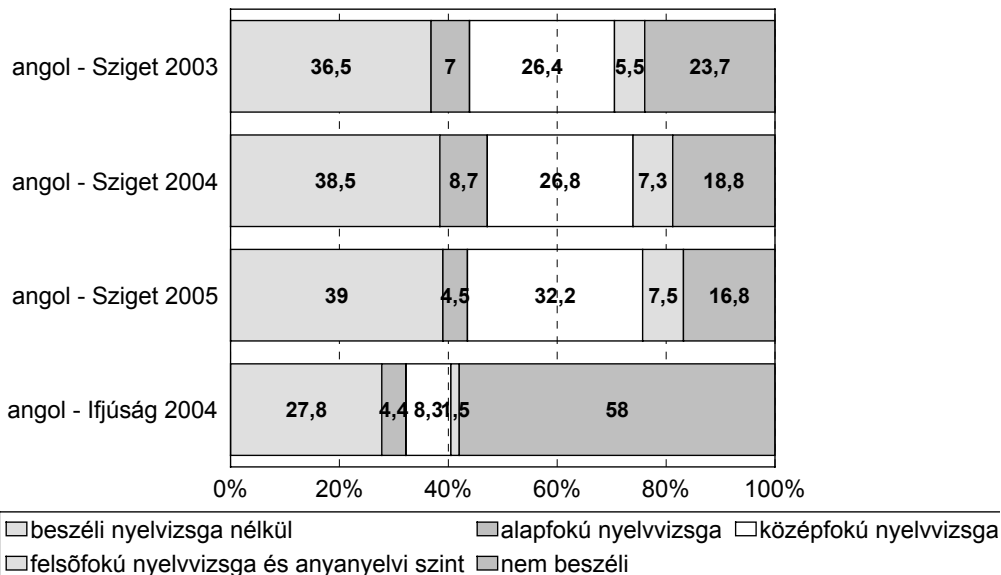
2005-ben az összes sziget-látogató 16,8%-a, a 2004. évi reprezentatív vizsgálat szerint⁵ a fiataloknak viszont 58%-a nem beszélt angolul. A németül nem tudóknál 55%, illetve 67,5% a fenti arány (7. és 8. ábra).

⁵ Ifjúság 2004 évi vizsgálat (N=8000)

7. ábra

Angol nyelvismeret - SZIGET 2003-2005 és Ifjúság 2004

Sziget 2003 (N=972) Sziget 2004 (N=1013) Sziget 2005 (N=624)

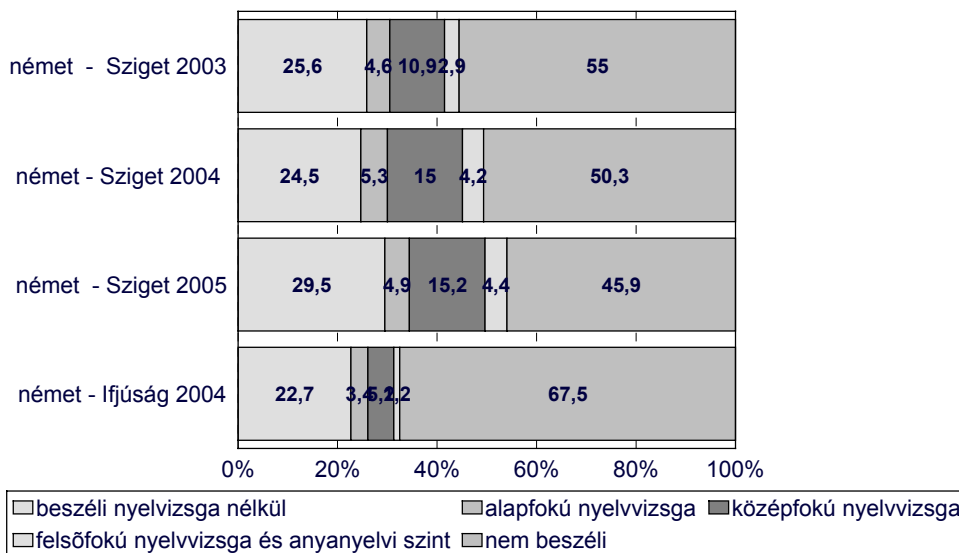

SZIGET-KUTATÁSOK 1999-2005, Felsőoktatási Kutatóintézet

8. ábra

Német nyelvismeret - SZIGET 2003-2005 és Ifjúság 2004

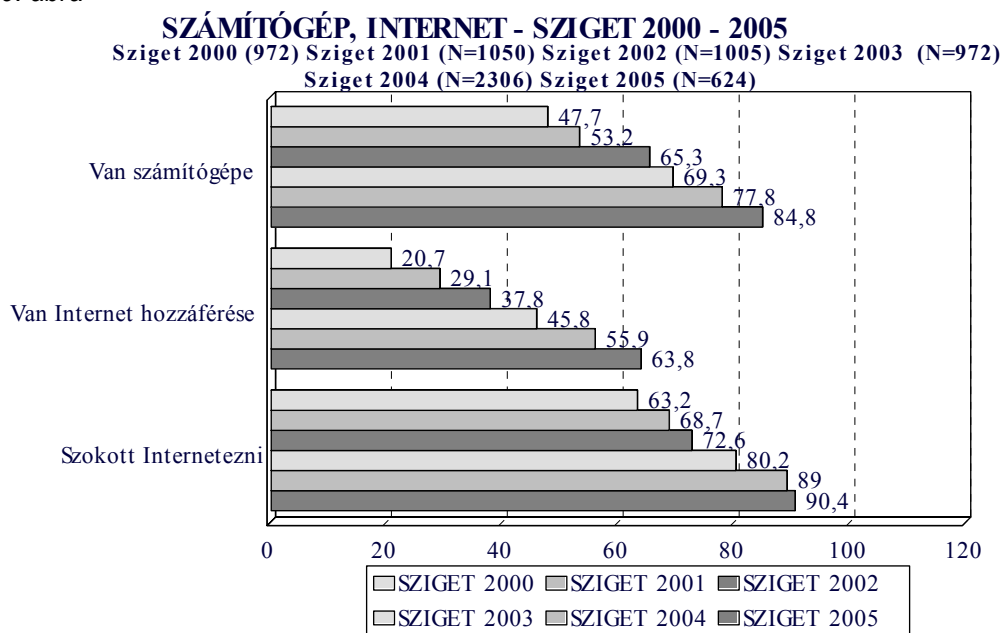
Sziget 2003 (N=972) Sziget 2004 (N=1013) Sziget 2005 (N=624)

SZIGET-KUTATÁSOK 1999-2005, Felsőoktatási Kutatóintézet

Az új fiatal középosztály az információs társadalom fiatalsága: több mint négyötödük rendelkezik számítógéppel, csaknem kétharmaduk internet-csatlakozással, és kilenctizedük internetezik (9. és 10. ábra).

9. ábra

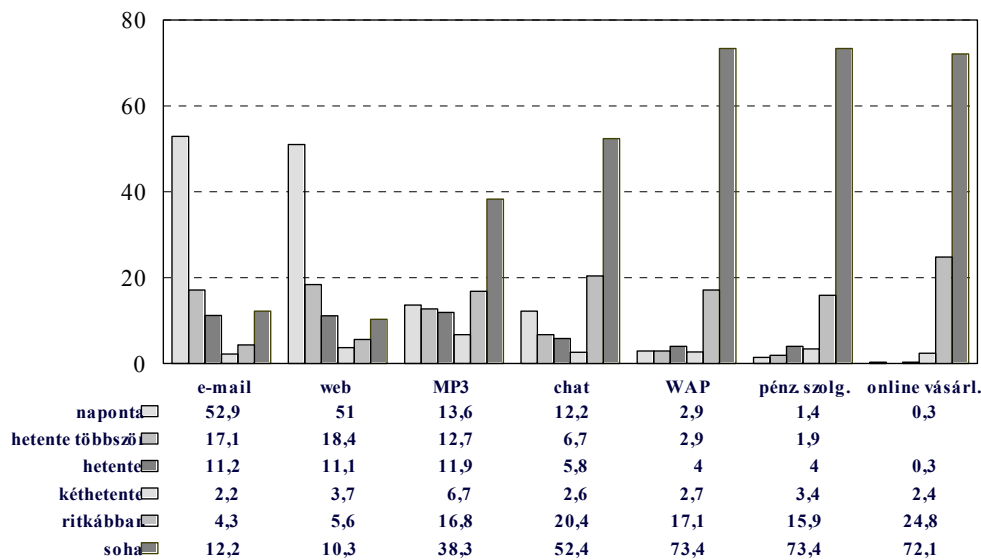

SZIGET KUTATÁSOK 2000- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

10. ábra

INTERNET HASZNÁLAT INTENZITÁSA - SZIGET 2002 - 2005

Sziget 2005 (N=624)

SZIGET KUTATÁSOK 2003- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

Az új fiatal középosztálynak – az ifjúsági korszakváltással összhangban – alapvető jellemzője az élettervezés, az életformák megváltozása. A változás lényege az ifjúsági életszakasz olyan fontos eseményeinek, mint a tanulmányok befejezésének vagy a végleges állásba kerülésnek a kitolódása.

A fiatalok életében ugyanis a piac szerepének növekedése azt is jelenti, hogy az oktatási lehetőségek, képzések csakúgy, mint az életstílusokról hozott döntések tárháza kiszélesedett, vagyis sok fiatal – megszabadulva a szülők, az autoritás vagy a megélhetés biztosításának hagyományos kényszerreitől – szabadabban mérlegeli a különböző lehetőségeket. Egyre inkább tőlük függenek olyan döntések, mint szexuális vagy magánéletük alakítása, vagy az, hogy milyen típusú oktatási és képzési lehetőségeket választanak egy, a választási lehetőségek egyre szélesebb skáláját kínáló világban. A tanulmányi idő meghosszabbodásával és a munkavállalás kitolódásával egy időben *megváltozik a fiataloknak a szülői házzal való kapcsolata: a szülői otthon elhagyása korábbra esik, mint a munkába állás, a munkavállalás nem követi, hanem megelőzi tanulás befejezését, illetve összekapcsolódik azzal.*

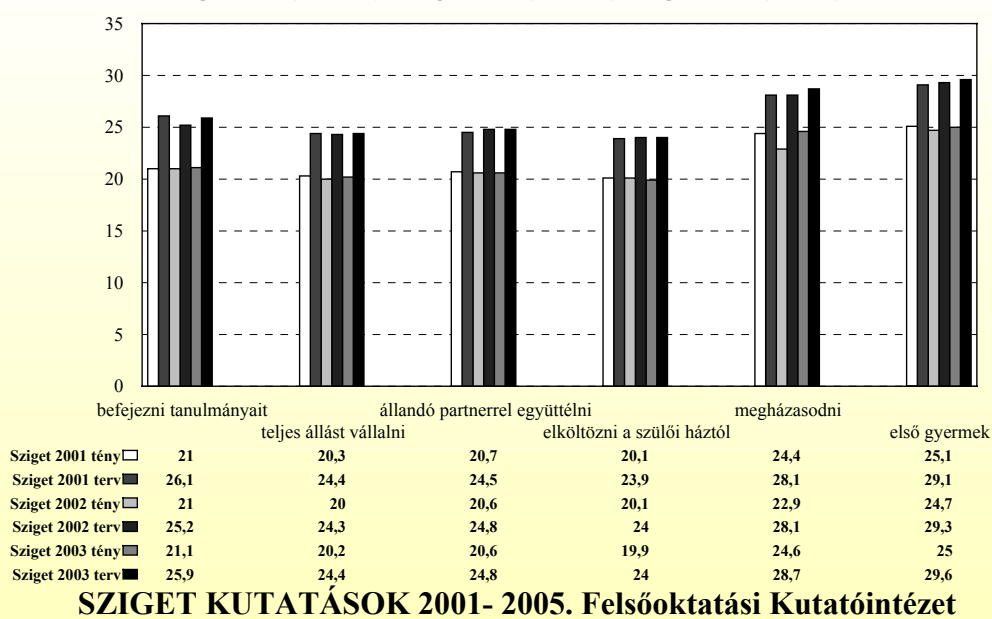
A Sziget-kutatások során már 2001-ben azt találtuk, hogy a tanulmányok befejezése a szigetlátogatók többségénél 26 éves korra toródik. Az állandó munkaviszony megkezdésének időpontja kitolódik ugyan, de megelőzi a tanulás befejezését. Ezzel egy időre tervezik a fiatalok, hogy össze-

költöznek állandó partnerükkel, és/vagy elhagyják a szülői házat. Az ifjú-sági életszakasz kitolódását jelzi továbbá, hogy saját családalapításra, házasságkötésre átlagosan 29 évesen, gyerekvállalásra 30 évesen kerül sor (11. ábra).

11. ábra

ÉLETESEMÉNYEK ALAKULÁSA - SZIGET 2001-2003

Sziget 2001 (N=1050) - Sziget 2002 (N=1005) Sziget 2003 (N=972)

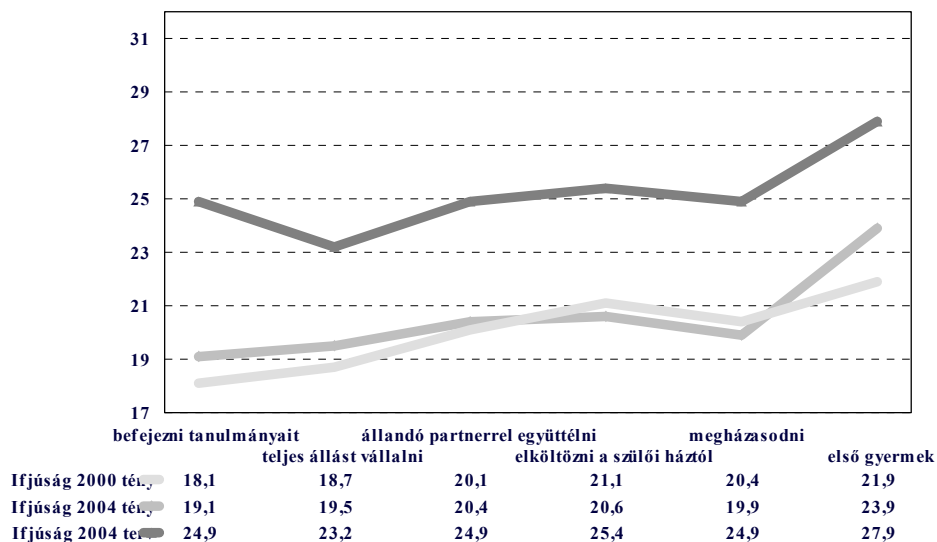
Ez a Szigeten kirajzolódó trend a magyar fiatalok összességét is jellemzi.⁶ 2004-re mind az iskola befejezése, mind az állandó munkavállalás, különösen szembetűnően pedig a gyerekvállalás éve tolódott ki 21,9 évről 23,9 évre, miközben a gyerekvállalók aránya 23%-ról 20%-ra csökkent (12. ábra).

⁶ Az Ifjúság 2000-ben csak a tényadatokat kérdezték.

12. ábra

ÉLETESEMÉNYEK ALAKULÁSA - Ifjúság 2000 és Ifjúság 2004

Ifjúság 2000 (N=8000) ifjúság 2004 (N=4000)

SZIGET KUTATÁSOK 2001- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

A bekövetkezett életesemények mellett fontos azt is megvizsgálni, hogy a fiatalok hány éves korra tervezik az egyes életesemények bekövetkeztét. A Sziget-látogatók nemcsak későbbre tervezik tanulmányaik befejezését, illetve a munkába állást, de lényeges különbség figyelhető meg ezek sorrendiségben is. Országosan a fiatalok körében az életesemények kitolódása ugyanúgy megfigyelhető, mint a Sziget-látogatóknál, előbbieknél ellenben nem változott azok sorrendisége: munkába állás a tanulmányok befejezése után, a tartós párkapcsolat megelőzi az elköltözést a szülői házból stb. A Sziget-látogatóknál nemcsak a tanulás és a munkavállalás cserélődhet fel, illetve kapcsolódhat össze, de ezeket megelőzheti a tartós párkapcsolat kialakítása, utóbbit pedig az elköltözés otthonról.

Az új fiatal középosztály jellemzője az életutak erőteljes differenciálódása, sorrendiségük sokfélesége, amely következménye az individualizálódás folyamatának. „Az individualizálódás ebben az értelemben azt jelenti, az ember életrajza kitolódik az eleve adott kötöttségekből, nyitottá, döntéstől függővé válik és az egyes ember feladatává lesz. Csökken a döntések számára zárt élethelehetőségek aránya, és nő a döntések számára nyitott, magukat előállító életrajzoké. Az életút individualizálódása azt is jelenti, hogy az életrajzok 'önreflexív' válnak: a társadalmilag adott életrajz átalakul önmagát létrehozó életrajzzá, méghozzá oly módon, hogy az egyén válik 'saját életének megformálójává' s ezzel 'ő eszi meg, amit főzött'. A hivatás, a képzésforma, a lakóhely, a házastárs megválasztása, a gyermekek száma stb. a maguk al- és al-al-döntéseivel nemcsak meghoz-

ható döntések, de meg is kell hozni őket, e döntéseket senki sem veszi le az ember válláról.”⁷

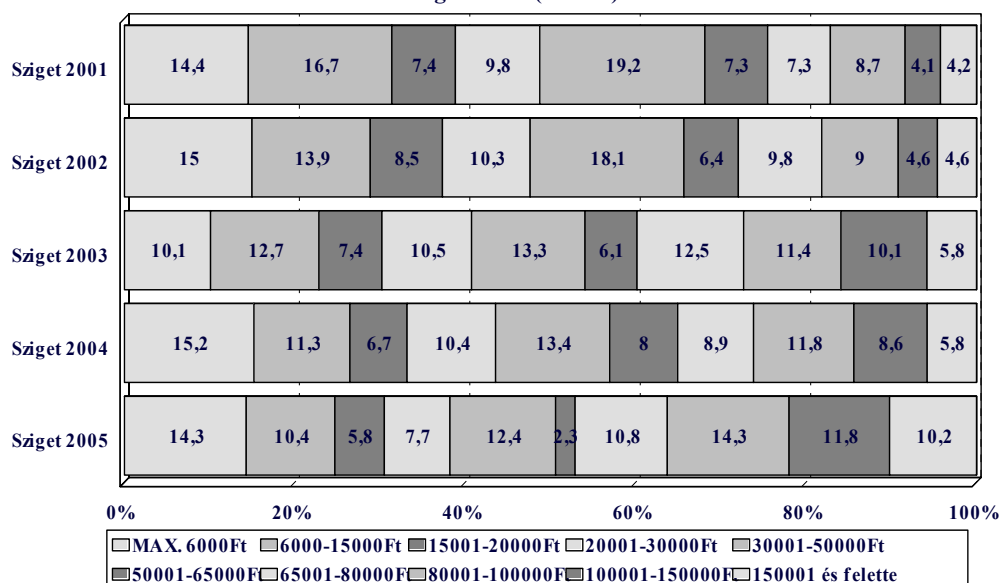
Az új fiatal középosztály életeseeményeiben bekövetkező változások egyik legmarkánsabb kifejezője a korai önállósodás, amely egyre korábbi gazdasági önállóságot és tudatosabb gazdálkodást is jelent.

A korai önállósodás azzal jár, hogy a fiatalok egyre hamarabb válnak a piac szereplőivé, egyre korábban és egyre több pénzzel rendelkeznek. A 150 ezer Ft feletti havi jövedelemmel rendelkezők aránya 2001-hez képest 2005-re megduplázódott: napjainkban ennyivel gazdálkodhat minden tizedik Szigetre járó (13. és 14. ábra). A fiatal középosztály további karakterisztikuma, hogy mind korábban kialakul fogyasztói státusa, és egyre növekszik a fogyasztói és szórakoztató eszközökkel való ellátottsága. Vizsgálataink alapján azt találtuk, hogy a fiatalok fogyasztói státusához a gazdasági önállóság is hozzátartozik, mindenekeelőtt az, hogy önállóan döntenek az adott fogyasztási cikkek megvásárlásáról. A piaci szereplővé válást mutatja a fiatalok körében a fesztiválok térnyerése, a kereskedelmi rádió- és tévécsatornák térhódítása.

13. ábra

SAJÁT PÉNZZEL RENDELKEZIK - SZIGET 2001-2005

Sziget 2001 (N=1050) - Sziget 2002 (N=1005) - Sziget 2003 (N=972) Sziget 2004 (N=1013)
Sziget 2005 (N=624)

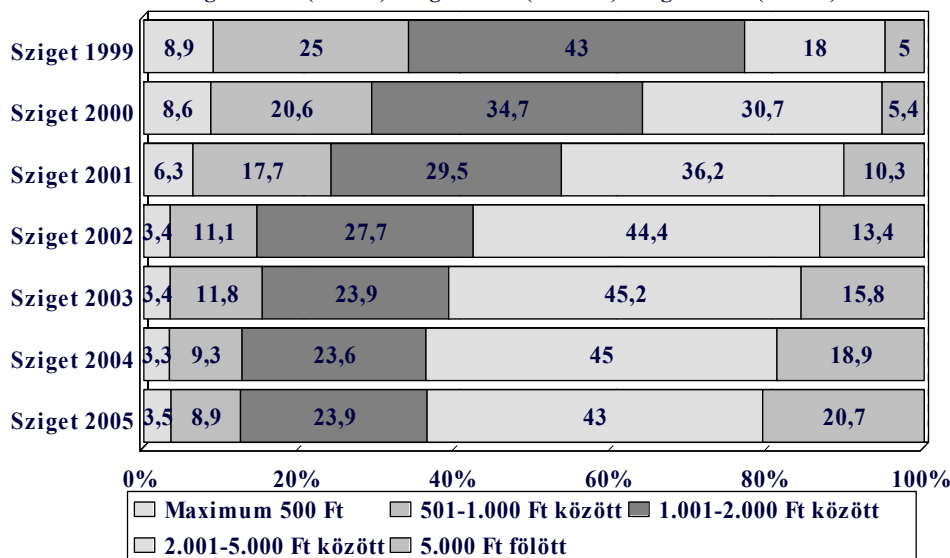
SZIGET KUTATÁSOK 2001- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

⁷ Ulrich Beck (1999): Túl renden és osztályon? Társadalmi egyenlőtlenségek, társadalmi individualizációs folyamatok és az új társadalmi alakulatok, identitások keletkezése. In: Agelusz Róbert (szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Budapest: Új Mandátum, 448-449. o.

14. ábra

SZIGETEN KÖLT FT/NAP - SZIGET 1999-2005

Sziget 1999 (N=542) - Sziget 2000 (N=972) - Sziget 2001 (N=1050) - Sziget 2002 (N=1005)
 Sziget 2003 (N=972) Sziget 2004 (N=2306) Sziget 2005 (N=624)

SZIGET KUTATÁSOK 1999- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

A fiatalok korai önállósodása, ezen belül a gazdasági önállósodás, egyre inkább kitapinthatóvá válik a Szigetre látogatóknál, de ez a trend megjelenik országosan is a fiatalok körében. Ez a korai önállósodás az egyénre (első szexuális tapasztalat), az egyén szabadidő tevékenységének néhány elemére (önálló szórakozás, utazás stb.) vonatkozik. Korábban meghatározó döntéseket viszont, mint például a szakmaválasztást, később hoznak meg. A pénzgazdálkodás tehát egy olyan ifjúsági szakasznak válik részévé, amelyben központi szerepet tölt be a szabadidő (például egyre többet költenek, illetve terveznek költeni szórakozásra, szórakozási eszközökre) és a személyiség külső megjelenítésére (öltözködés, frizura, kozmetika), valamint mind több pénzt áldoznak tartósabb és drágább javakra – például autóra. Figyelemre méltó az is, hogy a pénzgazdálkodásban a meghatározott célú megtakarításoknak nő a szerepe.

Az új fiatal középosztály és a Szigetre látogatók egyik fő jellemzője a nemek közötti különbségek csökkenése, már-már eltűnése az életutak tervezésében, amely az életesemények szinte minden típusára kiterjed. Ezek a változások jelentősen kihatnak a fiatalok munkához való viszonyára, jövőbeli életmodelljére, lakástervezésére.

3. A Szigetre látogatók problémaérzékenysége és jövőképe

A Szigeten megforduló fiatalok korosztályuk szempontjából a legnagyobb problémának a lakáshoz jutás nehézségeit és a pályakezdő fiatalok munkanélküliségét látják.

A lakásszerzést a megkérdezettek 57,4%-a, a pályakezdők munkanélküliségét 59,9%-a tartotta nagyon nagy problémának, s alig akadt olyan, aki egyáltalán nem tulajdonított ezeknek fontosságot. Az ötfokú skála értékeit átlagolva 4,44, illetve 4,39-es átlagértéket kaptunk, ami nagyon erős érintettségre utal. A családtámogatás jelenlegi rendszere – talán éppen amiatt, hogy a Szigetet felkeresők jelentős része még nem igazán szembesült a családalapítással járó problémákkal (14%-uk nem is tudott ezzel kapcsolatban véleményt mondani) – kisebb nehézségeket rejt magában a fiatalok szerint, s még kevesebben látják problémásnak a felsőfokú továbbtanulást, illetve a fiatalok párkeresését, kapcsolatteremtését.

A lányok valamivel borúsabban ítélik meg a fiatalok helyzetét, főleg ami a munkanélküliséget és a párkeresést illeti. A munkanélküliséggel kapcsolatos nehézségeket a 20-24 évesek érzékelik a legnagyobbknak, amiben nyilvánvalóan közvetlen tapasztalataik is visszatükröződnek. Hozzájuk képest mind a még kevésbé érintett fiatalabbak, mind a már kevésbé érintett „idősebbek” kisebb problémának tartják az álláskeresést. A kérdés időszakájában a még friss érettségi és felvételi emléke, a személyes érintettség is hozzájárulhat ahhoz, hogy a 20 év alattiak az átlagosnál sokkal nagyobb problémának érzékelik a főiskolára, egyetemre való bejutás nehézségeit, körükben – a szinte minden korcsoportban első helyen álló lakásproblémák mellett – ez a problémakör váltja ki a legnagyobb érdeklődést.

A lakáshoz jutás, illetve a munkahelyszerzés nehézségeit a közvetlen érintettség nem igazán befolyásolja, hiszen a lakással már rendelkező fiatalok semmivel sem optimistábbak a többiekénél, mint ahogy a jelenleg munkaviszonyban állók sem értékelik kedvezőbbnek a pályakezdők munkaerő-piaci helyzetét.

A fiatalok helyzetértékelése nem független az általános jövőképüktől. Azok, akik a saját jövőjüket, illetve a társadalom jövőjét pesszimistában látják, általában az egyes problémaköröket is súlyosabbnak vélik. Megfigyelhető az is, hogy a Sziget-látogatók saját jövőjüket illetően kevésbé pesszimisták, mint az ország egészére vonatkozóan: saját jövőjét mindössze 12,5% látja pesszimistán, 71,8% optimistán, míg az ország egészére vonatkozóan 52,4% volt borúlátó és 29,8% derülátó. E nagyfokú eltérés

oka részben az lehet, hogy a Sziget-látogatók maguk is úgy érzik, hogy az átlagosnál jobb körülményekkel és esélyekkel indulnak neki az életnek. (A fiatalok túlnyomó többsége a középosztályba, sokan közülük a felső középosztályba sorolta magát.) A fiatalok esélyeiről általában viszont már kevésbé kedvezően vélekednek, ami feltehetően részben személyes tapasztalataikra, részben a média által közvetített képre vezethető vissza.

4. A Szigetre látogatók és a munka világa

Jelenleg a Szigetre látogató fiatalok egyharmada dolgozik, 21,8%-uk pedig munka mellett tanul is. Ennél többen is rendelkeznek már valamilyen munkatapasztalattal, hiszen a kérdezettek 62,0%-a dolgozott már életében hosszabb ideig, legalább 3 hónapig.

A kérdésre adott válaszok azt mutatják, hogy az életkor emelkedésével nő a már munkatapasztalatot szerettek aránya: még a 18 év alattiak körében is akadtak ilyenek. A 25 évesnél idősebb korosztályból pedig szinte alig bukkantunk olyanra, aki még egyáltalán ne szembesülte volna a munka világával.

A munka jellegét tekintve a legalább három hónapos munkahelyi tapasztalattal rendelkezők (N=387) legtöbbször valamilyen – részben diplomához kötött, részben anélkül is végezhető – alkalmazotti szellemi munkát említettek (46,3%). Az alkalmazottként végzett fizikai munka 24,0%-ra volt jellemző, az önálló vállalkozóként, tulajdonosként, résztulajdonosként tevékenykedők aránya 21,7% volt, míg valamilyen szintű vezetőként csak kevesen végeztek munkát (5,7%).

A Szigetre látogató fiatalok többsége - bár nem teljesen ért egyet azzal a kijelentéssel, hogy az ember életében a legfontosabb tevékenység a munka – akkor is dolgozna, ha nem lenne szüksége pénzre.

A középosztályosodó fiatalok körében ugyan a munka csak kevesek értékrendjében áll a legfontosabb helyen (mindössze 4,2%), ennek ellenére a többség számára – a pénzkereseti lehetőségeken túlmenően – önmagában is bír valamilyen értékkel.

Különösen a képzettebbek és a lányok vélekednek úgy, hogy akkor is dolgoznának, ha nem volna szükségük pénzre.

Míg a fiúk 36,1%-a, addig a lányok 19,3%-a egyáltalán nem ért egyet a fenti állítással, s míg a lányok kétharmada inkább egyetért (teljes mértékben egyetért, illetve inkább egyetért) vele, addig a fiúknak csupán a fele.

A kérdés megítélésében a felsőfokú végzettség, illetve a felsőoktatásban való részvétel, ezen belül is elsősorban az egyetemi vagy annál magasabb szintű tanulmányok végzése bizonyult „vízválasztónak”.

Az ilyen státusú fiatalok az átlagnál gyakrabban vallották, hogy akkor is dolgoznának, ha anyagilag nem szorulnának rá, fordítva pedig körükben a legkisebb az ezzel egyet nem értők aránya. Érdekes módon a kérdezettek munkatapasztalata és életkora csak igen kis mértékben befolyásolta a válaszokat, ami arra utal, hogy a munkával kapcsolatos felfogás valószínűleg egy, már az első munkahely megkezdése előtt többé-kevésbé kialakult értékrendszer egyik elemeként jelenik meg a fiatalok gondolkodásában. Bár a munka mint értelmes és önmagában is fontos „életcél” szempontjából a munkatapasztalat nem tűnik igazán befolyásoló tényezőnek, annál inkább

az (mégpedig motiváló) a munkához, tanuláshoz való hozzáállás tekintetében.

4.1. A teljesítményelv elfogadása

Azok a megkérdezettek, akik fiatalabb korukban tettek szert több-kevesebb munkatapasztalatra, sokkal motiváltabbnak tűnnek a jó teljesítmény elérésében, legyen az tanulás vagy munka.

Adataink ezenkívül azt is mutatják, hogy az életkor emelkedésével egyenes arányban növekszik azok aránya, akik munkájuk és tanulmányaik során a tőlük telhető legjobb teljesítményt szeretnék nyújtani.

3. táblázat

Melyik leírás illik rád a legjobban?
(százalékos megoszlás korcsoportonként, N=624)

	összesen	-17 éves	18-19 éves	20-22 éves	23-24 éves	25-29 éves	30 éves és idősebb
a munkában, tanulásban csak annyira hajtok, amennyire szükséges	31,6	49,3	39,0	37,3	28,8	22,3	15,5
a munkában, tanulásban csak annyira hajtok, hogy ne zavarjon bele az életembe	28,8	29,0	28,0	27,5	31,5	33,1	21,1
a tőlem telhető legjobb teljesítményt szeretem nyújtani	39,1	20,3	32,0	35,3	39,7	44,6	62,0
válaszhiány	0,5	1,4	1,0	-	-	-	1,4

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

Ebben a tekintetben a nemenkénti eltérések is jelentősek, hisz míg a fiúk csupán 34%-a törekszik maximális teljesítményre, addig a lányoknál már 45% vallott így magáról. Minden bizonnyal az életkori hatás is megmutatkozik abban, hogy a már dolgozó, illetve felsőfokú tanulmányaikat maguk mögött tudó fiatalok ugyancsak motiváltabbak, mint a még tanuló társaik.

Ebből a szempontból a kortárscsoportban szerzett benyomások is fontosak lehetnek, hiszen a Sziget-látogatók 29,6%-a látja úgy, hogy szinte minden barátja hozzá hasonlóan gondolkodik, s mindössze 6,3%-uk jár saját utat e vonatkozásban. A baráti kapcsolatok sokrétűségére, összetett-

ségére utal ugyanakkor, hogy a legtöbben (63%) a sajátjuktól eltérő gondolkodásmódra is tudnának példát mondani ismeretségi körükből.

4.2. Az esztétikai elv elfogadása⁸

A munka elfogadásában az érdekesség, a jó társaság, a rugalmasság, az önállóság értékei a meghatározók, azaz a materiális értékek helyett inkább a szociális értékek dominálnak.

A fiatalok egy részének az álláskeresés valóságos élethelyzetet jelent, mások számára ez egyelőre csak a jövő egyik később megoldandó kérdése. Utóbbiaknak is vannak azonban legalább „elméleti” preferenciái arra vonatkozóan, hogy a különböző szempontokat milyen súllyal fogják majd mérlegelni. A (majdani) állás kiválasztásakor a legtöbben a munka érdekességét és a jó társaságot tartják fontosnak (78,2, illetve 71,5%), s mindössze néhányan válaszolták, hogy azok egyáltalán nem, vagy alig számítanak. Ezt követi a munka biztonsága és a munkaidő rugalmassága, ami szintén nagyon fontos az állás kiválasztása során. A magas jövedelemmel kapcsolatban jobban megoszlanak a vélemények: bár a kérdezettek közül csak nagyon kevesen vélekednek úgy, hogy az egyáltalán nem fontos a munkahely megválasztásánál, nagyjából ugyanannyian vannak, akik alapvetően fontosnak tartják a magas jövedelmet, mint akik fontosnak, de nem alapvetően fontosnak (49, illetve 46%). Az önálló munkavégzés és az előmeneteli lehetőségek valamivel kevesebb fiatalnak jelentenek nagyon fontos szempontot. A legtöbben azonban a munka „társadalmilag hasznos” voltáról nyilatkozták, hogy nem igazán érdekli őket, azonban még itt is többen voltak azok, akik fontosnak vélték, mint azok, akik nem.

Jóllehet, jelenleg a mintában szereplő fiataloknak csak a kisebb része dolgozik, egy részük ráadásul semmilyen korábbi munkatapasztalattal sem rendelkezik, a munkával kapcsolatos elképzeléseik, elvárásaik mégis sok tekintetben igen homogénnek tekinthetők.

Néhány elvárással kapcsolatban eltérések figyelhetők meg, amelyek összefüggést mutatnak az életkorral, az iskolázottsággal, a munkatapasztalattal és a nemi hovatartozással. Ezek közé tartozik a munka érdekessége, amely a felsőfokú végzettségűek számára fontosabb az átlagosnál, az önálló munkavégzés lehetősége, amelyet az idősebbek, a munkában

⁸ A 60-as évek első felében Kenneth Keniston az egyetemisták körében végzett vizsgálatai alapján hívta fel a figyelmet arra, hogy a fiatalok aspirációiban, értékorientációiban a célok megvalósítását, az aktivitást, a tettekkésztséget, a jövőért kell élni, a munkáért kell élni világot, a teljesítményközpontú késztetést a sikerre felváltja az esztétikum keresése. Előtérbe kerül a tájékozódás, a tapasztalás, a szenvedély és az érzelem, az érdekes munka, melynek középpontjába az önkifejezés és a kreativitás áll. Keniston, K. (1965): *The Uncommitted. Alienated Youth in American Society*. New York: Dell.

már tapasztalatot szerzettek preferálnak valamivel nagyobb mértékben, míg a munka hasznosságát a lányok előbbre valónak tartják, mint a fiúk.

Amennyiben a fentiek közül csupán a legfontosabbat kellett kiválasztaniuk, legtöbben az érdekes munkát preferálták (33,5%). A második helyre került a jó társaság (19,2%), a harmadikra a magas jövedelem (14,6%), a negyedikre pedig a rugalmas munkaidő (11,2%). A többi szempont esetében az azokat legfontosabbnak megjelölők aránya nem érte el a megkérdezettek egytizedét.

A munka érdekessége lényegében minden korcsoport esetében a rangsor élén áll, egyedül a 30 év felettiéknél kap ugyanolyan szerepet az anyagi elismerés. A magas jövedelem iránti igény egyébként a legidősebbek csoportján kívül éppen a fiatalabb Sziget-látogatókban, a legfeljebb 22 évesek körében mutat az átlagnál nagyobb arányt. Érdekes módon a fiúk a lányoknál sokkal nagyobb arányban említették a magas jövedelmet, mint legfontosabb szempontot (21, illetve 9%).

Az érdekes munka legfőképpen a lányok számára elsődleges szempont (43%, szemben a fiúk 25%-os arányával). Azok, akik jelenleg is dolgoznak, a többiekénél jobban értékelik a „kézzelfogható” szempontokat, így a munkahely biztonságát, a munkaidő rugalmasságát, a magas jövedelmet, míg a jelenleg tanulmányokat folytatók elképzelései elsősorban a munka érdekességére korlátozódnak (42%), s azok, akik még soha nem dolgoztak életükben, ugyancsak gyakran, 44%-os arányban választották ezt a szempontot a legfontosabbnak. A fiatalok lakóhelye egyáltalán nem bizonyult befolyásoló tényezőnek (sem az állandó, sem az ideiglenes).

4.3. Munkanélküliség és lakókörnyezet

A Szigetre látogatók a pályakezdők munkanélküliségét tekintik a fiatalok egyik legnagyobb problémájának, a saját lakóhelyre, a környező térségre vonatkozóan azonban a nehézségeket valamivel kisebbnek látják, mint az ország egészére nézve.

A megkérdezettek 26,1%-a véli úgy, hogy saját lakókörnyékén nagyon nehéz a pályakezdőknek állást találniuk, további 40,4%-uk gondolja, hogy elég nehéz dolguk van a fiataloknak álláskereséskor, s mindössze 2,4% véli, hogy a frissen végzettek számára egyáltalán nem okoz nehézséget az elhelyezkedés. Noha ezek az arányok kedvezőbbek, mint amit a legnagyobb problémák megítélésakor tapasztaltunk, önmagukban inkább peszsimista értékelést mutatnak.

A lakókörnyékre vonatkozó pozitívabb megítélés érthetővé válik, ha figyelembe vesszük, hogy a Sziget látogatói zömmel városban élnek, ráadásul igen nagy a budapesti állandó vagy ideiglenes lakhellyel rendelkezők száma. Miután a megkérdezettek jelentős része magasan kvalifikált, sok

esetben már valamilyen szakképzettséggel bír, a szűkebb környezetüket tekintve ebből a szempontból is valamelyest előnyösebb helyzetben vannak, mint a fiatalok többsége.

A megkérdezettek többsége ugyan középosztálybelinek vallotta magát, négyötödüknek ennek ellenére van legalább egy olyan barátja, aki más társadalmi csoportba tartozik, ami azt valószínűsíti, hogy a fiatalok egy-egy ilyen kérdés értékelése során nemcsak saját helyzetükből indulnak ki.

A fiatalok lakóhelye szerint markáns eltérések rajzolódnak ki a városokban. A fővárosiak az átlagosnál jóval kevésbé tartják nehéznek az elhelyezkedést: mindössze 16%-uk véli azt nagyon, s további 42%-uk elég nehéznek. Egyéb városok, illetve községek lakói kevésbé elégedettek a környékükön tapasztalt lehetőségekkel.

4.4. Az egyéni értékek, képességek felértékelése

Az álláslehetőségek szélesebb kínálata, a kedvezőbb iskolai, képzési feltételek mellett nem meglepő, hogy a megfelelő munka megtalálásához a fiatalok ugyan a piacképes szakmai képzettséget és az idegen nyelv ismeretét is igen fontosnak tartják, legtöbbször mégis a magabiztos fellépésnek és a jó kommunikációs készségeknek tulajdonítanak elsőrendűséget.

Önmagának a diplomának a kérdezettek szerint kisebb a jelentősége, mint akár a szakmai gyakorlatnak, akár a konkrét szaktudásnak. Ez arra utal, hogy a fiatalok nagyon jól érzékelik még a diplomások elhelyezkedési esélyei közötti különbségeket is. A szakmai, emberi kvalitásokon túlmenően többségük szerint ahhoz, hogy valaki megfelelő álláshoz jusson, baráti és rokoni kapcsolatok is elengedhetetlenek, ugyanakkor az egészséges életmódot kevésbé tartják fontosnak e tekintetben.

A lányoknak a nyelvtudás és a kommunikációs készségek terén nagyobbak az elvárásaik magukkal szemben, míg a diploma, az idegen nyelvek jelentőségét az a legfiatalabb – zömében középiskolás – korosztály hangsúlyozza az átlagosnál erőteljesebben, amely többségében még nem rendelkezik konkrét, személyes munkatapasztalattal.

5. A Szigetre látogatók és a gyerekvállalás

A házasságkötés a 30 éven felüliekre, az élettársi kapcsolat a diplomásokra jellemző leginkább.

A Szigetre látogatók többségéről – életkori jellemzőik alapján és jelenlegi élethelyzetüket tekintve – elmondható, hogy még a családalapítást megelőző életkori szakaszban vannak. A kérdezettek kis hányada házas (3,7%), ennél valamivel magasabb az élettársi kapcsolatban élők aránya (5,8%), s még magasabb azoké, akik stabil (legalább féléves) párkapcsolatban élnek (11,1%). Mindezeket összeadva a Szigeten szórakozó fiatalok kb. egyötöde tekinthető tartós párkapcsolatban élőnek. Az elváltak aránya minimális, a többséget a nőtlen, illetve hajadon fiatalok adják a rendezvényen. A kérdezettek 4,5%-a mondta, hogy van már gyermeke, s jellemzően egy-gyermekeket találunk közöttük.

A családi állapotot tekintve nemek szerinti eltérést nem találtunk, az életkor szerinti eltérés azonban számottevő. A 30 év felettek között már csupán 44% az egyedülálló és egyedül élők aránya, s a házas fiatalok háromnegyede is ebből a korcsoportból kerül ki. Az élettársi kapcsolat jóval gyakoribb a felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében (13%), míg házasságban ugyanebből a rétegből valamivel kevesebben élnek; állandó partnerrel további 15%-uk rendelkezik. Ily módon körükben a legkisebb az egyedül élők aránya, bár még így is minden második diplomás annak tekinthető. Hozzá kell ehhez tennünk azt is, hogy a többiek jó részének – életkori jellemzőik miatt – még jóval kisebb esélyük volt bármiféle tartós kapcsolat kialakítására.

A gyermekvállalás is az életkorról van szoros összefüggésben. A 20 év alattiak körében egyáltalán nem találtunk gyermekes Sziget-látogatót, s náluk valamivel idősebbek között is csak elvétve. Leginkább a 30 év feletteknél akad gyermek – mintegy egyharmaduknál.

Bár a gyermekkel rendelkezők csoportja nagyon kis létszámú (N=30), elmondható, hogy az első gyermek születése ebben a szűk csoportban átlagosan a kérdezettek 26 éves korára tehető. A fiúk esetében az átlagéletkor 31 év, a lányok esetében 23 év volt. A fővárosiak átlagéletkora (30 év) jóval magasabb volt, mint a vidékieké.

A gyermektelenek csaknem egytizede sohasem szeretne gyermeket. Legnagyobb részben úgy vélekedtek a fiatalok, hogy a későbbiekben majd szeretnék, ha gyermekük születne (80,7%), míg 7,1% volt azoknak az aránya, akik már most sem zárkoznának el a gyermekvállalás gondolata elől. A gyermeket már jelenleg is tervezők főleg a 25 év feletti Sziget-látogatók közül kerültek ki. A gyermeket egyáltalán nem tervezők között felülreprezentáltak voltak azok, akik mind a saját, mind pedig a társadalom jövőképét borúlátón szemlélik, s közöttük lényegében minden korosztály egyformán

képviseltette magát. A Szigetre látogatók közül legtöbben két gyermeket szeretnének.

Azoktól, akik tervezik, hogy valamikor majd gyermekük születik (N=522) azt is megkérdeztük, hogy összesen hány gyermeket szeretnének. A legtöbben kettőt (52,5%), mintegy egynegyedük hármat (26,6%), sőt egytizednyien ennél is többet szeretnének. A kérdezettek 8,1%-a tervez egy gyermeket, míg néhányan nem tudtak konkrét számot mondani. Az átlagérték 2,4 volt. Megfigyelhető, hogy az életkor emelkedésével nőnek az értékek egészen 30 éves életkorig, onnantól a korábbi 2,59-ről drasztikusan visszaesik 2,27-ra. Ennek oka lehet a realitásokkal valós szembesülés, hiszen azok, akik 30 éves koruk után kezdik el a családalapítást, nagy eséllyel valóban kevesebb gyermeket vállalhatnak majd, ugyanakkor az is elképzelhető, hogy a 30 év felettieknek már olyannyira kialakultak más jellegű életcéljaik, hogy az a gyermekvállalási kedv csökkenésében is megmutatkozik. A gyermekvállalási kedv ugyanakkor független a kérdezett nemétől, iskolai végzettségétől és lakóhelyétől.

A mostani tervek szerint a gyermekvállalást átlagosan 29 éves korukra teszik a kérdezettek, az első gyermek megszületését a lányok 28 éves korukra várják, míg a fiúk 30 éves korukra remélik.

Természetesen minél idősebb gyermekteleneket kérdeztünk meg, annál magasabb életkort jelöltek meg a gyermekvállalás tervezett időpontjaként, de az átlag még a legfiatalabbak körében is 27 év volt. A fiúk értékei minden korcsoportban valamivel magasabbak a lányokéinál. A különbség a 23-24 éveseknél a legnagyobb (közel 2,5 év), a 25-29 évesek és a 30 évesek vagy annál idősebbek körében azonban már szinte eltűnik, ami arra utal, hogy a szakmai karrierjük elején álló lányok még egy kicsit kitolni készülnek a gyermekvállalás időpontját.

4. táblázat

A tervezett gyermekvállalási életkor

(a válaszok kategóriák szerinti százalékos megoszlása azok körében, akiknek még nincs gyermekük, de szeretnének, N=520)

	összesen	fiúk	lányok
25 éves kor alatt	5,0	3,0	6,8
25 éves kor	9,8	6,0	13,9
26 éves kor	7,1	3,0	11,6
27 éves kor	8,8	4,9	13,1
28 éves kor	13,3	11,9	14,7
29 éves kor	5,4	4,1	6,8
30 éves kor	26,2	32,1	19,9
30 éves kor felett	18,5	26,1	10,4
válaszhiány	6,0	9,0	2,8
átlagéletkor (év)	28,9	29,9	27,9

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

A gyerekvállalás igen fontos feltétele a stabil párkapcsolat, a munkahely, az anyagi függetlenség, ugyanakkor legkevésbé a szülői, rokoni segítség, valamint a házasságkötés a feltétele a gyermekvállalásnak. Mindez arra utal, hogy a fiatalok alapvetően önállóan, saját erejükből szeretnék megoldani az életkezdés e szakaszát.

A Szigetre látogatókat nem csupán saját terveikről kérdeztük, hanem a témát általánosabban körbejárva azt is vizsgáltuk, hogy szerintük milyen feltételek szükségesek a gyermekvállaláshoz. Arra kértük őket, hogy értékeljék az általunk megadott 9 szempontot aszerint, hogy azok mennyire fontosak számukra a családalapításnál. Stabil párkapcsolatot 73,2% tart nagyon fontosnak, stabil munkahelyet 62,3%, anyagi függetlenséget, önállóságot 58,7%, önálló lakást pedig 53% – a fiatalok kevesebb, mint egytizede tekinti ezeket egyáltalán nem vagy kevésbé fontosnak. Jobban megoszlának a vélemények a magas jövedelmet és a befejezett iskolai tanulmányokat illetően, amelyek a fiatalok valamivel nagyobb hányada szerint nem elengedhetetlen feltételei a gyermekvállalásnak, ugyanakkor összességében e körülmények esetében is inkább azok fontosságát hangsúlyozták. Legkevésbé a szülői, rokoni segítséget, valamint a házasságkötést tekintik a gyermekvállalás feltételének. Mindez arra utal, hogy a fiatalok alapvetően önállóan, saját erejükből szeretnék megoldani az életkezdés e szakaszát, olyan feltételek közepette, amikor kellő élettapasztalat birtokában, az általuk felhalmozott tudás és egyéb javak révén stabil körülmények között tudhatják magukat. Bár a stabil párkapcsolatnak elsődleges fontosságot tulajdonítanak a gyermekvállalás szempontjából, a házasságkötés már közel sem számít ilyen fontos előfeltételnek. Utóbbit csupán a fiatalok 13,1%-a tekinti nagyon fontosnak, további 24,8% fontosnak, a többiek azonban kevésbé fontosnak (35,1%), sőt 24,8%-nyian egyáltalán nem tartják fontosnak. Bár azok aránya, akik a szülői, családi támogatást nagyon

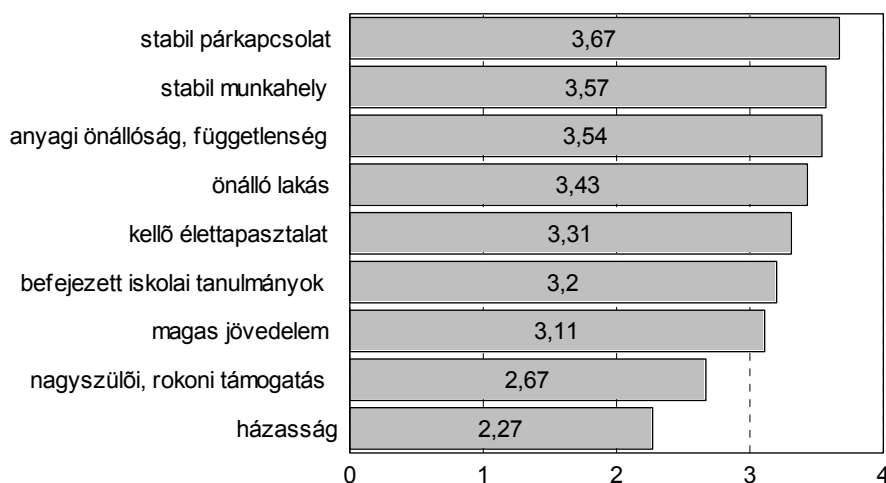
fontosnak vélik, ugyancsak igen alacsony (16,1%), kevesebben nyilatkoztak úgy, hogy az egyáltalán ne lenne fontos (11,1%).

Az életkor emelkedésével a legtöbb feltétel kevésbé látszik lényegesnek, aminek részben oka lehet az is, hogy azok az „idősebbek” számára már nagyrészt adottak. A fiatalabbak viszont nagyobb jelentőséget tulajdonítanak a számukra egyelőre elérhetetlen feltételeknek. Egyedül a stabil párkapcsolat, a stabil munkahely és az önállóság jelent ugyanolyan fontos feltételt az idősebbek, mint a fiatalabbak számára. A házasságkötéssel kapcsolatban a magukat vallásosként definiálók jóval gyakrabban nyilatkoztak úgy, hogy az szükséges a gyermekvállaláshoz, a 4-fokú skála átlagértékei az egyház tanításai szerint élő vallásos fiatalok körében átlagosan 3,08 volt.

15. ábra

A gyermekvállaláshoz fontos körülmények megítélése

(a négyfokú skála átlagértékei, N=624)

SZIGET KUTATÁSOK 2003- 2005. Felsőoktatási Kutatóintézet

* ahol 4=nagyon fontos, 1=egyáltalán nem fontos

A megkérdezettek egyharmada 25 éves korra teszi azt az életkort, amely szerinte ideális a nők számára az első gyermek megszületésére; az átlagéletkor azonban valamivel magasabb ennél, 26 évre tehető. A férfiak esetében a leggyakoribb érték a 30 éves életkor a gyerekvállalásra (30%-nyian vélekedtek így), az átlagérték pedig 29,2 év. A fiúk és a lányok választai között nincs érdemi eltérés a gyermekvállalás szempontjából ideális női, illetve férfi életkort illetően.

Ebben a tekintetben a kérdezettek életkora csak kismértékben befolyásoló, hiszen még a legfiatalabbak, a legfeljebb 17 évesek is átlagosan 25,5

évre teszik a nőknél, s 28,1 évre a férfiaknál az ideális életkort, s a 30 év felettiak is 26,5 évet, illetve 30,8 évet jelöltek meg átlagosan. Az ideális és a kérdezettek személyes helyzetére vonatkozó gyermekvállalási tervek összevetése azt mutatja, hogy azok sok esetben egybeesnek az ideálisnak tartottal, legfeljebb 1-2 év eltérést mutatnak.

5.1. Vélemények a családtámogatási rendszerről

A Szigetre látogató fiatalok többé-kevésbé tisztában vannak a családtámogatás rendszerével.

A fiatalok többé-kevésbé tisztában vannak a gyermekek után járó támogatások jelenlegi rendszerével. Kétharmaduk helyesen tudja, hogy minden, gyermekét nevelő szülő részesülhet családi pótlékban, igaz 18%-uk szerint az csak az alacsony jövedelműeknek jár, 12,5%-uk pedig nem tudott válaszolni a kérdésre. A GYED-del és a GYES-sel kapcsolatban is a legtöbbszörnek pontosak az ismeretei. A gyermekek után járó adókedvezmény vonatkozásában azonban a fiatalok jelentős hányada téves választ adott, 41%-uk úgy tudja, hogy az csak az alacsony jövedelműeknek jár. Valószínűleg a kormánynek a kérdezést megelőzően bejelentett változtatási tervszövege okozta a zavart, de az is nyilvánvaló, hogy a fiatalok egy része valóban nincs és nem is volt tisztában a családtámogatási rendszer főbb pontjaival.

A Szigeten megforduló fiatalok többsége azt tartaná igazságosnak, ha a családi pótlék, a GYED és a GYES alanyi jogon járna minden gyermeket nevelő szülőnek, mintegy egynegyedük-egyharmaduk azonban ezek esetében is a rászorultság elvét érvényesítené. A családi adókedvezmény tekintetében még jobban megoszlanak a vélemények, itt csaknem kiegyenlített azok aránya, akik a rászorultság elvét érvényesítenék, illetve azoké, akik minden gyermeket nevelő számára biztosítanák e támogatási formákat.

5. táblázat

„Tudomásod szerint jelenleg az alábbi támogatások a gyermeket nevelő szülők közül kinek járnak?” illetve „Mit tartanál igazságosnak, ha az alábbi támogatásokat mindenki kaphatná, vagy csak az alacsony jövedelműek?”
(a válaszok százalékos megoszlása, N=624)

	jelenlegi helyzet			mi lenne igazságos?		
	min- denki	csak az ala- acsony jöve- delműek	válasz- hiány	min- denki	csak az alacsony jöve- delműek	válasz- hiány
családi pótlék	68,9	17,9	13,1	63,3	30,6	6,1
GYED	63,6	23,6	24,4	66,5	24,2	9,3
GYES	75,0	9,3	15,7	70,7	22,4	6,9
családi adóked- vezmény	34,6	40,9	23,6	50,6	42,1	7,2

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

A családtámogatás jelenlegi rendszere a kérdezettek szerint kisebb mértékben ösztönzi a fiatalok családalapítását (44,9%). Mindössze egytizednyien vélik úgy, hogy az jelentős mértékben segít a gyermekvállalásban, 31,6%-uk szerint viszont egyáltalán nem. A kérdezettek 6%-a szerint a családalapítási szándék nem ezen múlik, míg ugyanennyien nem tudtak válaszolni a kérdésre.

A nemrégiben bejelentett kormányzati változtatási szándék fogadtatása a fiatalok körében alapvetően pozitív. Helytelennek tartják viszont a gyermekek után járó adókedvezmény megszüntetésének tervét.

Míg a minden gyermek után járó egységes családi pótlék, illetve a fogyatékos gyermekek, az egyszülős háztartásokban élő gyermekek után fizetett magasabb összegű családi pótlék a fiatalok többsége szerint jótékony hatást gyakorolhat a gyermekvállalásra, ennél kevesebben gondolják azt, hogy az anya GYES melletti munkavégzésének engedélyezése és főként a családi adókedvezmény megszüntetése kedvező hatást gyakorolna. Sőt ez utóbbi esetben éppen a negatív következményektől tartanak a fiatalok. Hozzá kell tennünk azonban, hogy – amint azt az előzőekben is láttuk – a fiatalok ismeretei nem minden esetben elégségesek a kérdések megítéléséhez. Másrészt azt is figyelembe kell vennünk, hogy a családtámogatás rendszerének átfogó vizsgálata nyilvánvalóan egy ilyen rendezvény keretében csak korlátozottan lehetséges, hisz annak atmoszférája nem igazán kedvez „komoly” kérdéseknek. A témával kapcsolatos attitűdök, vélemények feltárása egy ennél jóval részletesebb, illetve kimondottan erre kihegyezett kérdőíves vizsgálatot igényelne.

6. táblázat

Véleményed szerint az alábbiak segítenék vagy hátráltatnák a fiatalok családalapítását, a gyermekvállalást?

(a válaszok százalékos megoszlása, N=624)

	nagy- mértékben segítené	kismér- tékben segítené	kis- mértékben hátráltatná	nagy- mértékben hátráltatná	nem be- folyásolja	válasz- hiány
minden gyermek után ugyanakkora, a korábbiánál magasabb összegű családi pótlék	31,7	44,7	2,2	0,6	8,8	11,9
magasabb összegű családi pótlék a gyermeküket egyedül nevelők számára	47,4	29,3	1,6	0,6	9,3	11,7
magasabb összegű családi pótlék a fogyatékos gyermekek után	45,5	23,6	1,3	1,0	15,5	13,1
az egy és kétgyermekes családoknál az adókedvezmény megszüntetése	8,5	12,7	22,6	35,9	7,2	13,1
a GYES mellett az anya teljes munkaidejű munkavállalásának engedélyezése	28,0	36,9	7,1	4,6	9,1	14,2

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

Amint azt a Sziget-látogatók kormegoszlásából és a gyermekvállalási tervek, illetve az előzőekben tapasztalt bizonytalanságok kapcsán is tapasztaltuk, a fiatalok többsége számára a családtámogatás problémaköre még kevésbé aktuális. Miután átlagosan 6,7 évre vannak a gyermekvállalás általuk preferált időpontjától, így ez a problémakör nyilvánvalóan sokukat még igen kevésbé foglalkoztatja, s lényeges ténybeli információik is hiányoznak ahhoz, hogy egy viszonylag konzisztens álláspontot tudjanak kialakítani.

A gyermekvállalási hajlandóság egy soktényezős szempontrendszer alapján írható le leginkább, amelyben a stabil partnerkapcsolat, az egzisztenciális biztonság és a gyermekvállalásra való érzelmi felkészülés együttese mellett a külső segítségnek, így az állami szerepvállalásnak is szerepe van.

5.2. A családmodellek sokfélesége – a szinglitől a háromgyerekes családig

A Szigetre járók számára a legszimpatikusabb modell a három- vagy többgyerekes család, de közel egyötödüknek nagyon szimpatikus a szingli életforma, 7,1%-uknak pedig a homoszexuális kapcsolat.

A kérdezettek számára az ideális gyermekszám – legalábbis mostani elképzeléseik szerint – a kettő, illetve a három. Az általunk felsorolt 13 családmodell közül a legtöbben a három- vagy többgyermekeseket jelölték meg a legszimpatikusabbnak: 35,4% nagyon szimpatikusnak tartja az ilyen családokat, s további 56,7% is elfogadja őket. A három- vagy többgyermekes családokat a szimpátiarangsorban a kétgyermekesek, illetve a gyermeküket egyedül nevelő apák követik, akikkel kapcsolatban szinte mindenki pozitív attitűdjének adott hangot. A gyermeküket egyedül nevelő anyák megítélése valamivel kevésbé kedvező a hasonló helyzetben lévő apákénál, amihez nyilvánvalóan az is hozzájárul, hogy utóbbi jóval ritkább, s ez különösen felértékeli az apák szerepvállalását. A tipikus családmodellek közül az egy-gyermekesek az eddigiéknél valamivel kevésbé rokonszenvesek, bár 19% egyértelmű rokonszenvéről biztosítja, további 74% pedig elfogadja őket. A "családmodellek" közül ugyan a leányanyák örvendenek a legkisebb népszerűségnek (mindössze 5,4% tartja őket nagyon szimpatikusnak), a többség azonban elfogadja őket (72,3%), s velük szemben is csak igen kevesen elutasítók.

Megosztja a fiatalokat a gyermektelenek csoportjának megítélése, különösen a gyermeket elvből vagy anyagi okokból nem vállalóké. E csoportokat a fiatalok 37,7%-a, illetve 22,0%-a elutasítja, s további egyötödük is inkább csak elviseli őket, semmint szimpatizálna velük.

Elutasítás tekintetében a gyermekteleneket követik a homoszexuálisok és a béranyaságot, dajkaanyaságot vállalók 12,5, illetve 13,1%-os elutasítási aránnyal. Akadnak néhányan, akik a szingli életformáról vélekednek elutasítóan (4,2%), a többség (63,1%) azonban elviseli, sőt 17,6% kifejezetten rokonszenvesnek tartja azt. A béranyaságot vállalóknál kedvezőbb a spermaadományozók, illetve a petesejt-adományozók megítélése, bár a többségi álláspont itt is inkább csak az elfogadás, s nem a határozott szimpátia.

7. táblázat

Mennyire szimpatikusak számodra az alábbi csoportok?
(a válaszok százalékos megoszlása, N=624)

	nagyon szimpatikusak	elfogadom őket	elviselem őket	elutasítom őket	válaszhiány
szinglik	17,6	63,1	12,5	4,2	2,6
homoszexuálisok	7,1	58,0	21,2	12,5	1,2
lányanyák	5,4	72,3	13,5	6,9	1,9
gyermeküket egyedül nevelő anyák	18,1	75,3	4,3	1,0	1,2
gyermeküket egyedül nevelő apák	26,3	66,2	4,8	1,0	1,8
gyermeket tudatosan, elvből nem vállalók	3,8	35,4	22,0	37,7	1,1
három- vagy többgyermekesek	35,4	56,7	4,2	2,2	1,4
egy-gyermekesek	19,1	74,4	3,8	1,4	1,2
kétgyermekesek	25,8	70,5	1,4	0,6	1,6
születendő gyermeküket anyagi okokból nem vállalók	7,9	48,1	20,4	22,0	1,8
béranyaságot, dajkaanyaságot vállalók	11,7	52,7	20,2	13,1	2,2
spermaadományozók	15,2	62,2	15,5	5,0	2,0
petesejt-adományozók	17,0	61,5	14,3	5,0	2,2

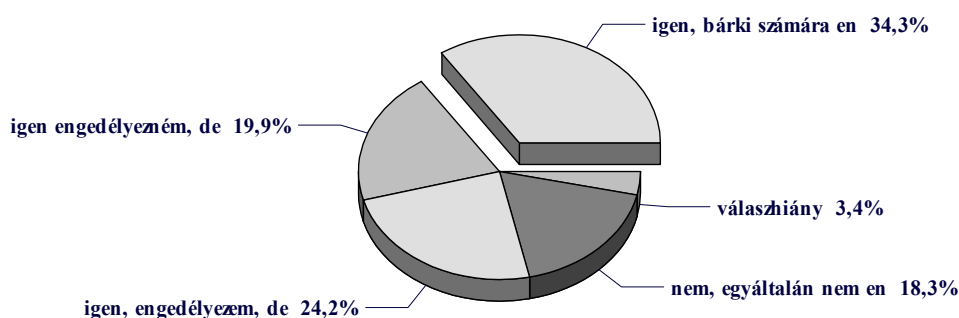
Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

A béranyasággal kapcsolatban erőteljesen megoszlik a fiatalok véleménye: a Szigetre látogatók egyharmada (34,3%) bárki számára engedélyezné ezt a lehetőséget, míg 18,1% senki számára nem tenné lehetővé. A többiek bizonyos feltételek mellett pozitívan állnak a kérdéshez: egyötödük engedélyezné a béranyaságot abban az esetben, ha az – a ténylegesen felmerülő költségek megfizetésén túlmenően – nem járna semmilyen pénzmozgással, míg 24,2% ebben az esetben is csak akkor, ha közeli hozzátartozókról van szó. Az életkor ezúttal is erőteljes befolyásoló tényezőnek bizonyul, hiszen a 30 év felettieknek már csak egytizede nem engedélyezné ezt a beavatkozást, s a 25 év felettiak között is többen vannak azok, akik nem szabnának különösebb feltételeket.

A szigorúbb elvet gyakrabban képviselik azok a fiatalok, akik magukat vallásosnak tartják, s az egyház tanításait követik. Körükben a béranyaságot egyértelműen ellenzők aránya csaknem kétötöd. A béranyaságot feltételekhez kötik aránya a többi csoportéhoz hasonló, míg a feltétel nélküli engedélyezést kevesebb, mint egyötödük támogatja.

16. ábra

**Egyetértesz-e azzal, hogy valaki másnak a gyermekét
kihordhassa, majd átadja a vér szerinti szülőknek, akik
felnevelik?
(N=624)**

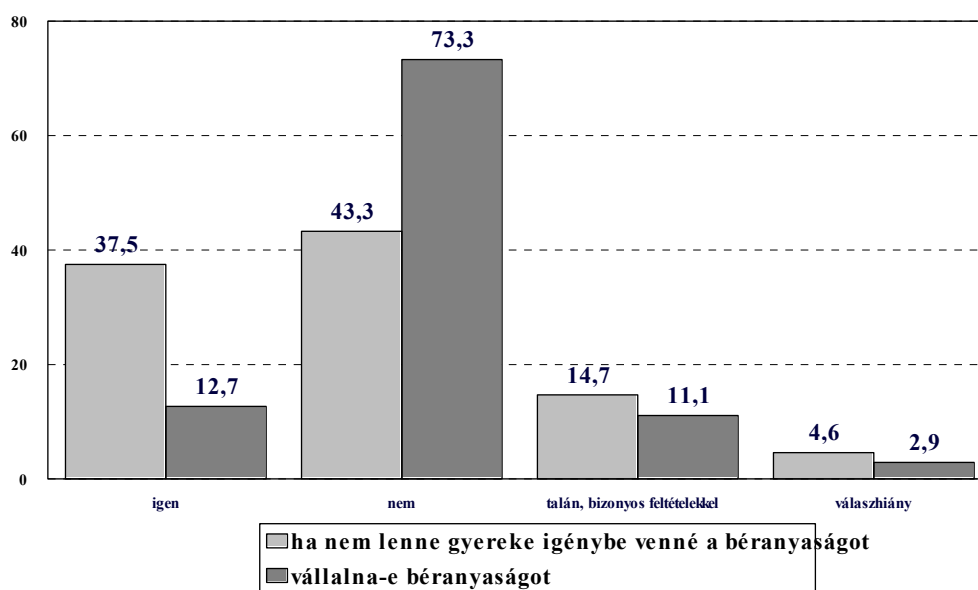

SZIGET KUTATÁSOK 2005 - Felsőoktatási Kutatóintézet

A lányoktól azt is megkérdeztük, hogy – amennyiben helyzetük azt kívánná – igénybe vennék-e a béranyaság intézményét, illetve – amennyiben egészségi állapotuk, lehetőségeik szerint megtehetnék – vállalnák-e más gyermekének a kihordását. A legtöbben nemlegesen válaszoltak kérdéseinkre, mind a más magzatának kihordását (73,3%), mind a béranya igénybevételét illetően (43,3%). 37,5%-uk válaszolt egyértelműen igenlően a béranyaság igénybevételére vonatkozó kérdésre, további 14,7% szerint erre csak bizonyos feltételek megléte esetén kerülhetne sor. A béranyaság vállalása előtt a fiatalok mindössze 12,7%-a nem zárkózna el, további 11,1%-uk pedig bizonyos feltételek (pl. közeli hozzátartozó) esetén talán belemennének. A válaszok nem függenek sem a kérdezettek életkorától, sem iskolai végzettségétől, sem jelenlegi gyermekvállalási terveiktől, s attól sem, hogy a kérdezett milyen településen lakik, viszont konzisztensen összefüggnek a kérdezett világnézeti elköteleződésével, illetve azzal, ahogyan a kérdezett a béranyaságról mint lehetőségről általában gondolkodik.

17. ábra

“Amennyiben valamilyen okból nem lehetne gyermeked, igénybe vennéd-e a béranyaság/dajkaanyaság intézményét, ha erre a törvény is lehetőséget adna?” illetve “Te személy szerint vállalnád-e, hogy – amennyiben lehetőségeid, egészségi állapotod megengedi – mások gyermekét kihordd, abban a tudatban, hogy át kell adnod őt a vér szerinti szülőknek, nem te neveled fel?” (a kérdésekre adott válaszok százalékos megoszlása a lányok körében, N=307)

SZIGET KUTATÁSOK 2005 - Felsőoktatási Kutatóintézet

Az adatok azt mutatják, hogy a fiatalok alapvetően elfogadók és megengedők a béranyaság intézményével szemben, személy szerint azonban – legalábbis mostani elképzeléseik szerint – csak kevesebben élnének vele, még ha a törvényi szabályozás ezt lehetővé is tenné. E kérdés kapcsán is érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az adatok inkább csak jelzésértékűnek tekinthetők – részben a személyes érintettség hiánya miatt, részben pedig azért, mert a téma komplexitása és az összes körülmény kellő mélységű tisztázása alaposabb vizsgálatot igényel.

6. Az új fiatal középosztály – lakóteleptől a városi villáig

A Szigetre látogató fiatalok 25,6%-a rendelkezik saját lakással. Az életkor emelkedésével a fiatalok egyre nagyobb hányada mondhatja el magáról, hogy lakástulajdonos. Míg a 17 év alattiak csupán 4,3%-a rendelkezik lakással, addig a 25-29 évesek 40%-a, a 30 éves és idősebb korosztály 62%-a.

A fiúk nagyobb arányban lakástulajdonosok (28,8%), mint a lányok, valószínűleg elsődlegesen azért, mert a mintába került fiúk átlagéletkora (24,3 év) is magasabb, mint a lányoké (22,3 év). Ugyanígy a magasabb életkor játszhat szerepet abban is, hogy a jelenleg dolgozók között az átlagnál szignifikánsan nagyobb a lakással rendelkezők aránya (45,3%). Az átlagosnál jóval magasabb arányok figyelhetők meg a diplomások, különösen az egyetemi végzettséget szerettek körében, akiknek több mint fele rendelkezik már saját lakással, míg a legalacsonyabb értéket a még tanulmányokat folytatók körében tapasztaltuk.

A saját lakás megszerzésében a legtöbben igénybe vették a szülők segítségét (71%), önerőre egyharmadnyian tudtak támaszkodni. Államilag támogatott hitelt a lakástulajdonos fiatalok egyötöde, piaci kamatozásút egytizedük vett fel.

A lakásvásárláshoz szükséges összeg előteremtésében kisebb szerepet kapott az önkormányzati és a munkahelyi pénzbeli segítség, valamint a gyermekek után járó szociálpolitikai támogatás. A saját erő megléte gyakrabban fordul elő azoknál, akik már befejezték tanulmányaikat, a 30 évesek vagy annál idősebbek körében pedig már kétharmad azoknak az aránya, akik maguk is hozzájárultak lakásuk megvételéhez. A szülői segítség szinte minden esetben szerepet játszik a lakásszerzésben a jelenleg még tanulók körében, de a jelenleg dolgozó fiatalok csaknem háromnegyede is beszámolt erről, igaz a 30 év felettiek között már csupán minden második fiatal. Államilag támogatott hitelt gyakrabban vettek igénybe azok, akik jelenleg is dolgoznak – leginkább a 25-29 évesek köréből kaptunk ilyen választ. A piaci kamatozású hitel igénybevétele a 30 év felettieket jellemzi leginkább, ami arra utal, hogy valószínűleg közülük többen már a kedvezményes hitellehetőségek életbelépését megelőzően szereztek lakást, vagy valamilyen ok miatt nem voltak jogosultak azok igénybevételére.

8. táblázat

A saját lakás megszerzéséhez az alábbiak közül melyeket vettek igénybe?
(az egyes forrásokot említők aránya a lakással rendelkezők körében, N=160)

	%
szülői segítség	71,3
saját megtakarítás	35,0
államilag támogatott hitel	19,4
egyéb forrás	12,5
piaci kamatozású hitel	10,0
önkormányzati támogatás	8,8
munkahelyi támogatás	7,5
gyermek után járó szociálpolitikai támogatás	5,0

Felsőoktatási Kutatóintézet, 2006

A kérdezettek egytizedétől nem kaptunk semmilyen választ a lakás-szerzés körülményeire, pénzügyi forrásaira vonatkozóan. Nyilvánvalóan lehetnek közöttük olyanok, akiknek a lakásszerzése a régmúltra datálódik, úgyhogy annak körülményeire esetleg már nem emlékeznek. A többiek 44,4%-a a felsoroltak közül egy forrásra – többnyire a szülői segítségre – szorított. A lakástulajdonosok 22,5%-a kettőt, 15,6%-a hármat, 6,9%-a még ennél is többet jelölt a fenti lehetőségek közül – ők a szükséges anyagiakat tehát több forrásból teremtették elő. A fiatalok egyharmada kizárólag szülői segítséget vett igénybe a lakás megvásárlásához.

A Szigetre látogatók egyötöde tervezi, hogy lakást vásárol az elkövetkező egy-két évben, s bár az így válaszolók háromnegyede első lakáshoz jutna ezáltal, egynegyedük már meglévő lakását cserélné el, vagy régi lakása mellé vásárolna újat. A lakásvásárlási szándék egyedül a kérdezett életkorával mutat szignifikáns összefüggést, a 25 év felettieknek közel egyharmada számolt be ilyen tervekről.

A tervezett lakásvásárláshoz a legtöbben saját megtakarításaikat és szüleik segítségét kívánják igénybe venni. Államilag támogatott hitel felvétele 56%-uk tervei között szerepel, a piaci kamatozású hitelt, az önkormányzati és a munkahelyi támogatást egyharmadnyian jelölték meg a lehetséges források közül, egyötödnyien pedig a gyermekek után járó szociálpolitikai támogatást is megemlítették.

9. táblázat

A lakás megvásárlásához igénybe kívánod-e venni az alábbiakat?
(az egyes forrásokat említők aránya a következő 1-2 évben lakást vásárolni szándékozók körében, N=125)

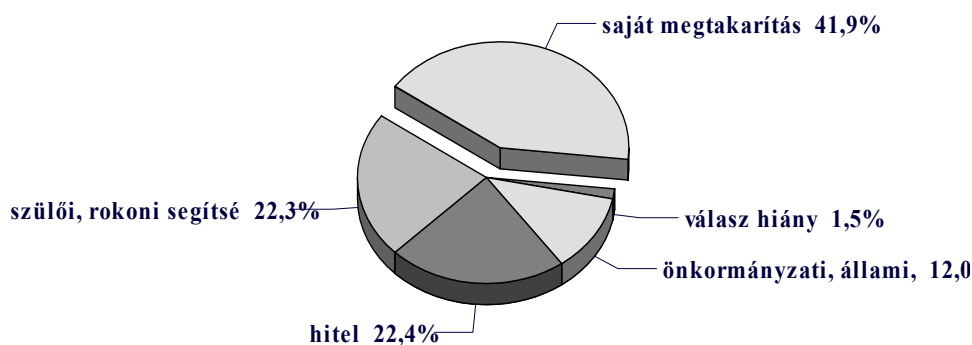
	%
saját megtakarítás	82,4
szülői segítség	66,4
gyermek után járó szociálpolitikai támogatás	21,6
államilag támogatott hitel	56,0
piaci kamatozású hitel	32,0
önkormányzati támogatás	30,4
munkahelyi támogatás	31,2
egyéb forrás	9,6

A lakásvásárlást egyelőre csak tervezők a lakástulajdonosokhoz képest jobban diverzifikálják lehetséges pénzügyi forrásaikat: közülük mindössze egytizednyien említettek meg a lehetséges nyolc közül csupán egy forrást, további közel egyötödnyi volt azoknak az aránya, akik kettőt, 31,2% pedig azoké, akik hármat is választottak közülük. A lakásvásárláshoz több mint egyharmadnyian (37,6%) négy vagy annál több forrást is igénybe kívánnak venni, s mindössze néhányan jelölték meg egyedüliként a szülői anyagi támogatást. Mindezek az adatok arra utalnak, hogy a fiatalok lakásvásárlásukkal kevésbé kívánnak szüleikre terhet róni, azt tervezik, hogy jelentős mértékben maguk is hozzájárulnak lakhatásuk megteremtéséhez, akár saját megtakarításaik, akár az állam, az önkormányzat vagy a munkahely által nyújtott támogatások révén.

Ezzel összhangban van az az adatsor, amely szerint a Szigeten megforduló fiatalok ideális esetnek azt tartanák, ha a lakásvásárláshoz szükséges pénzüsszeg 42%-át egy fiatal saját erőből tudná előteremteni, átlagosan 22% körülire tennék a szülőktől, rokonoktól kapott segítség mértékét, s ugyanennyire a hitel arányát. Az önkormányzati és egyéb vissza nem térítendő támogatás arányát átlagosan 12% körül látnák ideálisnak, néhányan pedig egyéb forrást is bevonnának.

18. ábra

Ideális esetben mit tartanál jónak, egy fiatal lakásvásárlása esetén az összeg hány százalékát tegyék ki az alábbiak? (a százalékok átlagértéke a válaszadók körében, N=575)

SZIGET KUTATÁSOK 2005 - Felsőoktatási Kutatóintézet

Rokoni, szülői segítségre valamivel jobban támaszkodnának a lányok, hitelre pedig a fiúk. A legnagyobb különbségek ezúttal is az életkor szerint figyelhetők meg. Míg a 20 év alattiak a szülői segítség ideális arányát átlagosan egyharmadnyira teszik, addig a 22 év felettek már csak 17-18%-ra. Ezzel párhuzamosan nem az önerő aránya növekszik az idősebbek körében, hanem a hitelé. Az életkor emelkedésével a fiatalok egyre inkább úgy érzik, hogy a hitelfelvételi lehetőség meghatározó eleme kell, hogy legyen a fiatalok lakáshoz jutásának. A legfeljebb 17 évesek a hitel arányát még csak átlagosan 12% körülire teszik, a 25-29 évesek már 30%-ra, a náluk idősebbek pedig 36,7%-ra. Az eltérést nyilvánvalóan az egyes korcsoportok eltérő személyes lehetőségei is befolyásolják, elképzelhető ugyanakkor, hogy az eltérő attitűdök inkább az iskolázottságnak, az eddigi élettapasztalatoknak köszönhetők. Az eltérő élethelyzetből eredő különbségek meglétére utal az is, hogy különösen a diplomások és a jelenleg is dolgozók körében magas a hitelfelvétel „ideális” aránya, meghaladja a 30%-ot.

Az elkövetkező egy-két évben lakást vásárolni szándékozók elképzelései annyiban térnek el a többiekétől, hogy valamivel nagyobb arányban tartják ideálisnak a hitelfelvételt (25,8%), a vissza nem térítendő állami, önkormányzati, munkahelyi támogatást (13,8%), s az átlagosnál valamivel kisebb szerepet tulajdonítanak az önerőnek (38,8%), illetve a szülői segítségnek (20,8%).

A fiatalok kisebb része gondolja azt, hogy kizárólag saját megtakarításból kellene a lakásvásárlást fedeznie, ugyanakkor még ennél is kisebb az aránya azoknak, akik semmilyen saját pénzbeli hozzájárulást nem tartanak szükségesnek. A válaszok alapján nyilvánvaló, hogy az „ideális” eset nem valóságtól elrugaskodott körülményeket jelent, hanem olyan esetet, amikor a fiatalok kevésbé támaszkodnak szüleik segítségére. Bár a lakásvásárlás esetében sokan megkerülhetetlennek látják a szülői segítséget, annak összegét a kérdezettek legnagyobb része az összes kiadás kevesebb, mint felének gondolja.

10. táblázat

Ideális esetben mit tartanál jónak, egy fiatal lakásvásárlása esetén az összeg hány százalékát tegyék ki az alábbiak? (a válaszok kategóriák szerinti százalékos megoszlása, N=624)

	saját megtakarítás	szülői, rokoni segítség	hitel	önkormányzati, állami, munkahelyi vissza nem térítendő támogatás	egyéb forrás
0%	4,0	19,4	32,9	41,2	84,7
1-25%	25,5	39,9	25,2	38,0	6,3
26-50%	41,3	29,3	25,0	10,6	0,6
51-75%	10,1	1,6	6,7	1,0	0,3
76-99%	3,4	1,4	1,6	0,8	0,2
teljes összeg	7,9	0,5	0,8	0,6	-
válaszhiány	7,9	7,9	7,9	7,9	7,9

A megkérdezettek 51,1%-a úgy látja, hogy a mostani fiataloknak sokkal nehezebb lakáshoz jutniuk, mint szüleiknek volt egykoron. 28,4%-nyian valamivel nehezebbnek, 10,3%-nyian valamivel könnyebbnek vélik helyzetüket e téren, 2,7%-nyian pedig sokkal könnyebbnek. A fiatalok 3,8%-a a lehetőségeket a két generáció számára ugyanolyannak látja, míg ugyanennyien nem tudtak válaszolni a kérdésre.

Azok, akik saját jövőjüket, illetve a társadalom jövőjét kedvezőbbnek látják, e téren is derülátóbbak, s ugyanez mondható el a lányokról is. Az életkor szerint ezúttal is kettősség jellemző: a legfiatalabbak és a 30 év felettiek optimistábbak, míg a 23-29 évesek kevésbé derülátóak. Nyilvánvalóan ebben az esetben arról is szó van, hogy éppen ez a korcsoport szembesül leginkább a lakásvásárlás nehézségeivel. A Budapesten lakó fiatalok valamivel kedvezőbben vélekednek, mint a vidéken lakók.

A fiatalok igen nagy hányada kétszintes kertes házban (30,8%), vagy egyszintes ún. „kockaházban” (20,7%) nőtt fel, de a panelházi lakásokban felcseperedett fiatalok aránya is jelentős (26,3%). Első lakásként (amelyben jelenleg is élnek, vagy amelybe első önálló lakásként be tudnak majd költözni) jóval kevesebben jelölték meg családi házat, a többség valamilyen

társasházi lakást – panelházat (24,2%), lakóparkot (19,9%), illetve városi bérházat (15,4%) – választott az általunk bemutatott képek közül. 10-15 év múlva ugyanakkor reményeik szerint a legtöbben kétszintes kertes házban fognak élni (32,2%), sokan lagnának lakóparki lakásban (10,6%), hagyományos típusú villában (16,5%), illetve modern villában (13,9%).

Az általunk felsoroltak közül legtöbben a fiatalokat és a szociálisan rászorulókat, gyermeke(ke)t nevelőket említették akkor, amikor azt kérdeztük, kiknek a lakáshoz jutását kellene az államnak segítenie. Kevésbé látják ellenben szükségesnek, hogy az állam azokat is támogassa, akik a lakáshoz jutás feltételeit saját maguk is tudják finanszírozni (képesek takarékoskodni, illetve albérletet fizetni, vagy a szülőkkel együtt megoldott a lakhatásuk). Megemlítendő azonban, hogy a kérdezettek kétharmada-háromnegyede ezekben az esetekben is szükségesnek látja az állami támogatást, persze eltérő mértékben.

A fiatalok mintegy fele (48,8%) a kérdőívben felsorolt csoportok mind-egyikéről úgy vélte, hogy azokat az államnak segítenie kell, s alig néhányan voltak, akik csak 1-2 csoportot emeltek ki a támogatandók közül. A többiek is csak kismértékben differenciáltak, általában 5-7 csoport esetében is szükségesnek látják az állami segítségnyújtást. Mindez arra utal, hogy a fiatalok „elvárják” az állami támogatást, s nélkülözhetetlennek tartják valamennyi társadalmi csoport esetében. Ugyanakkor a korábbi adatokból arra következtethetünk, hogy a lakásvásárlás legfőbb forrásaként a legtöbbjük számára nem az állami támogatás áll az első helyen.

11. táblázat

Szerinted az államnak kiknek a lakáshoz való jutását kell segítenie leginkább? (a „segítenie kell” válaszok százalékos aránya, N=624)

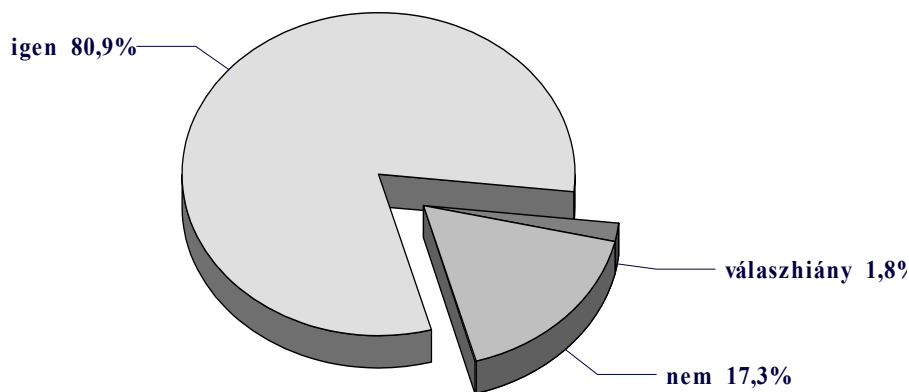
	%
a fiatalokét	92,6
a gyermeke(ke)t nevelőket	91,2
a szociálisan rászorulókat	90,2
a 30 év alattiakét	82,2
a házasságban élőkét	81,7
a takarékoskodókat, az önerőt felmutatókat	73,6
a bérlakásban, albérletben élőkét	66,2
a szüleikkel együttlakókat	64,1

6.1. A Fészekrakó program

A Fészekrakó program ismertsége a fiatalok körében nagyon magas, 80,9% hallott már róla. A program ismertsége a főiskolára, egyetemre járó, illetve a diplomás fiatalok körében csaknem 90%-os, és a kérdezettek életkorával párhuzamosan is növekvő arányt mutat. Azok, akiknek van lakásuk, valamivel tájékozottabbak, míg a közeljövőben lakásvásárlást tervezők, illetve nem tervezők között nem mutatható ki eltérés.

19. ábra

Hallottál-e a Fészekrakó programról?
(a válaszok százalékos megoszlása, N=624)

SZIGET KUTATÁSOK 2005 - Felsőoktatási Kutatóintézet

A Fészekrakó program egyik eleme a 30 év alatti fiatalok otthonteremtését segítő állami kezességvállalás, amely a kérdezettek 18,9%-a szerint jelentős mértékben, további 58,7% szerint pedig kis mértékben képes segíteni a fiatalok otthonteremtését. Azoknak az aránya, akik szerint egyáltalán nem segít, 11,1% volt, míg egytizednyien nem tudtak válaszolni a kérdésre.

A használt lakás vásárlása esetén igénybe vehető „félzocpol” szerepét a lakáshoz jutásban a fiatalok egy árnyalatnyival fontosabbnak vélik, leginkább azonban a vállalt gyerek után kapható szociálpolitikai támogatás megelőlegezését tartják olyan intézkedésnek, amely jelentős segítséget tud nyújtani a fiatalok otthonteremtésében.

A válaszok leginkább az életkorral, illetve a személyes élethelyzettel mutatnak összefüggést, hiszen a 30 év felettiak a többiekénél kisebb jelentőséget tulajdonítanak az állami kezességvállalásnak és jóval nagyobbat az előrehozott szociálpolitikai kedvezménynek.

12. táblázat

Mennyire segítik a fiatalok otthoneremtését az alábbiak?

(a válaszok százalékos megoszlása, N=624)

	állami kezességvállalás	„fél-szocpol”	megelőlegezett „szocpol”
jelentős mértékben	18,9	20,4	37,0
kismértékben	58,7	55,6	42,8
egyáltalán nem	11,1	7,1	8,7
válaszhiány	11,4	17,0	11,5

7. Összegzés

A Szigeten megforduló fiatalok saját korosztályuk legnagyobb problémájának a lakáshoz jutást és a pályakezdő fiatalok munkanélküliségét, legkisebbnek a felsőfokú továbbtanulást, illetve a párkeresést, kapcsolatteremtést látják. A fiatalok helyzetértékelése nem független általános jövőképektől: azok, akik saját jövőjüket, illetve a társadalom jövőjét pesszimistábban látják, az egyes problémaköröket is nagyobb nehézségűnek érzékelik.

A Szigetre látogató fiatalok egyharmada dolgozik jelenleg, egyötödük pedig tanul is a munka mellett. Még ennél is többen vannak azonban azok, akik már rendelkeznek valamilyen munkatapasztalattal, hiszen a kérdezettek csaknem kétharmada dolgozott már életében huzamosan hosszabb ideig (legalább 3 hónapig), ami legtöbbször valamilyen – részben diplomához kötött, részben anélkül is végezhető – alkalmazotti szellemi munkakört vagy fizikai munkát jelent.

A Szigetre látogató fiatalok többsége – bár azzal nem ért teljesen egyet, hogy az ember életében a legfontosabb tevékenység a munka volna – akkor is dolgozna, ha nem lenne szüksége pénzre. Különösen a képzetebbek és a lányok vélekedtek így.

A fiatalok kétötöde erősen motivált a munkában, tanulásban elérhető teljesítmény maximalizálásában, s a 25 év feletti fiatalok, valamint azok, akik korábban szereztek már több-kevesebb munkatapasztalatot, még motiváltabbnak tűnnek a jó teljesítmény elérésében, legyen az tanulás vagy munka.

A munkával szembeni legmeghatározóbb elvárások az érdekesség, a jó társaság, a rugalmasság, az önállóság: azaz esztétikai értékek dominálnak materiálisak helyett. A munka érdekessége a felsőfokú végzettségűek számára fontosabb az átlagosnál, az önálló munkavégzés lehetőségét az idősebbek, a munkában már tapasztalatot szerzetek, míg a munka hasznosságát a lányok tartják előbbre valónak.

A Szigetre látogatók a pályakezdők álláslehetőségeit saját lakóhelyükre, a környező térségre vonatkozóan valamivel kevésbé látják negatívan, mint az ország egészére nézve, aminek oka a Sziget-látogatók társadalmi-demográfiai és földrajzi megoszlásának sajátosságaiban is keresendő. Lakóhely szerint ugyanis markáns eltérések rajzolódnak ki a válaszokban: a fővárosiak az átlagosnál jóval kevésbé tartják nehéznek az elhelyezkedést, mint a többiek.

Jóllehet, a megfelelő munkahely megtalálásának feltételei közül a piacépes szakmai képzettség és az idegen nyelv ismerete is igen fontos kritériumnak számít a fiatalok szerint, legtöbben a magabiztos fellépést és a jó

kommunikációt fontosabbnak értékelték, azaz a megszerezhető szaktudás mellett az individuális értékekre is nagy hangsúlyt fektetnek.

A Szigetre látogatók többségéről – életkori jellemzőik alapján és jelenlegi élethelyzetüket tekintve – elmondható, hogy még a családalapítást megelőző életkori szakaszban vannak: a Szigeten szórakozó fiatalok egyötöde él tartós párkapcsolatban (házasság, élettársi kapcsolat, illetve legalább féléves párkapcsolat). Házasságkötés alig néhány százalékukra jellemző. Hasonlóképp csak elvétve találtunk a Szigeten olyan fiatalot, akinek már van gyermeke. Ők értelemszerűen leginkább a 30 év feletti körből kerültek ki: az ebbe a korosztályba tartozók mintegy egyharmada vált már szülővé.

A gyermektelenek csaknem egytizede adta válaszul, hogy sohasem szeretne gyermeket. A fiatalok többsége (80,7%) azonban szeretné, ha a későbbiekben gyereke születne, sőt 7,1%-uk már most sem zárkózik el a gyermekvállalás gondolata elől. A gyermeket már jelenleg is tervezők legnagyobb részét a 25 év feletti Sziget-látogatók közül kerültek ki. A gyermeket egyáltalán nem tervezők között felülreprezentáltak voltak azok, akik mind a saját, mind pedig a társadalom jövőképét borúlátón szemlélik, viszont életkori összefüggésre nem bukkantunk e tekintetben.

A mostani tervek szerint a gyermekvállalást átlagosan 29 éves korukra teszik a kérdezettek, az első gyermek megszületését a lányok 28 éves korukra várják, míg a fiúk 30 éves korukra remélik.

A fiatalok elképzelései szerint a gyerekvállalásnak igen fontos feltétele a stabil párkapcsolat, a stabil munkahely, az anyagi függetlenség, ugyanakkor kevésbé feltétele a szülői, rokoni segítség, s még kevésbé a házasságkötés. Mindez arra utal, hogy a fiatalok alapvetően önállóan, saját erejükből szeretnék megoldani az életkezdés e szakaszát.

A megkérdezettek átlagosan 26 éves korra teszik az első gyermek vállalásának ideális időpontját a nők, míg 29 éves korra a férfiak esetében. A fiúk és a lányok válaszai között ebben a tekintetben sem találtunk érdemi eltérést.

Annak ellenére, hogy csak töredéküket érinti, a Szigetre látogató fiatalok többé-kevésbé tisztában vannak a családtámogatás jelenlegi rendszerével, az arra való jogosultság feltételeivel, de a tájékozottságuk nem minden vonatkozásban kielégítő. A Szigeten megforduló fiatalok többsége elvben azt tartaná igazságosnak, ha a családi pótlék, a GYED és a GYES alanyi jogon járna minden gyermeket nevelő szülőnek, a fiatalok egytizede-egyharmada azonban e támogatások esetében is a rászorultsági elvet érvényesítené. A családi adókedvezmény tekintetében még jobban megoszlanak a vélemények, itt csaknem kiegyenlített azok aránya, akik a rászorultság elvét érvényesítenék, illetve azoké, akik minden gyermeket nevelő számára biztosítanák e támogatási formát.

A családtámogatások jelenlegi rendszere a kérdezettek szerint inkább csak kisebb mértékben ösztönzi a fiatalok családalapítását (45%), mindössze egytizednyien vélik úgy, hogy jelentős mértékben segít a gyermek-

vállalásban, 32%-uk szerint viszont egyáltalán nem, néhányan pedig úgy vélik, hogy a családalapítási szándék nem ezen múlik.

A nemrégiben bejelentett kormányzati változtatási szándék fogadtatása a fiatalok körében alapvetően pozitív. Helytelennek tartják viszont a gyermekek után járó adókedvezmény megszüntetésének tervét. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy a felmérésben szereplő fiatalok többsége számára a családtámogatás problémaköre még kevésbé aktuális, s lényeges ténybeli információik is hiányoznak ahhoz, hogy egy viszonylag konzisztens álláspontot tudjanak kialakítani.

A gyermekvállalási hajlandóság leginkább egy soktényezős szempontrendszer alapján írható le, amelyben a stabil partnerkapcsolat, az egzisztenciális biztonság és a gyermekvállalásra való érzelmi felkészülés együttese mellett a külső segítségnek, így az állami szerepvállalásnak is szerepe van.

A Szigetre járók legszimpatikusabbnak a három- vagy többgyerekes családmódot tartják, de közel egyötödük számára nagyon szimpatikus a szingli életforma is. Igen megosztja a fiatalokat a gyermektelenek csoportjának megítélése, különösen a gyermeket elvből vagy anyagi okokból nem vállalóké. E csoportokat a fiatalok 37,7%-a, illetve 22%-a elutasítja, s további egyötödnél is inkább csak elviselik őket, semmint szimpatizálnának velük, ugyanakkor az elfogadó álláspont, sőt az erőteljes szimpátia is megtalálható a válaszok között.

A béranyasággal kapcsolatban erőteljesen megoszlik a fiatalok véleménye. A Szigetre látogatók egyharmada bárkinek engedélyezné, 18,1%-a senki számára nem tenné lehetővé, a többiek bizonyos feltételek mellett pozitívan állnak a kérdéshez. Személyes helyzetükre vonatkozóan a lányok többsége nemlegesén válaszolt mind más magzatának kihordását (73,3%), mind egy béranya igénybevitelét illetően (43,3%), igaz, utóbbit többen megfontolás tárgyává tennék.

Mindezek az adatok azt mutatják, hogy a fiatalok alapvetően elfogadók és megengedők a béranyaság intézményével szemben, személy szerint azonban – legalábbis a mostani elképzeléseik szerint – csak kevesen élnének vele, még ha a törvényi szabályozás ezt lehetővé is tenné számukra. E kérdés kapcsán is érdemes azonban felhívni a figyelmet arra, hogy az adatok inkább csak jelzésértékűnek tekinthetők, részben a személyes érintettség hiánya miatt, részben pedig azért, mert a téma komplexitása, az összes körülmény kellő mélységű tisztázása alaposabb vizsgálatot igényel.

A Szigetre látogató fiatalok 25,6%-a rendelkezik saját lakással, s ez az arány az életkorral párhuzamosan nő. A lakásszerzéshez a legtöbben igénybe vették a szülők segítségét (71%), önerőre egyharmadnyian tudtak támaszkodni. Államilag támogatott hitelt a lakástulajdonos fiatalok egyötöde, míg piaci kamatozású hitelt egytizedük vett fel.

A Szigetre látogatók egyötöde tervezi, hogy lakást vásárol az elkövetkező 1-2 évben, s bár az így válaszolók háromnegyede első lakáshoz jutna

ezáltal, egynegyedük már meglévő lakását cserélné el, vagy a régi mellé vásárolna újat.

A lakásvásárlási szándék egyedül a kérdezett életkorával mutat szignifikáns összefüggést, a 25 év felettieknek közel egyharmada számolt be ilyen tervekről. A tervezett lakásvásárláshoz a legtöbben saját megtakarításaikat és szüleik segítségét kívánják igénybe venni.

Az államilag támogatott hitel igénybevétele 56%-uk tervei között szerepel, a piaci kamatozású hitelt, az önkormányzati és a munkahelyi támogatást egyharmadnyian jelölték meg a lehetséges források között, egyötödnyien pedig a gyermekek után járó szociálpolitikai támogatást is. Bár a lakásvásárlást tervezők válaszaiban is megjelenik a szülői segítség igénybevétele, az adatok arra utalnak, hogy a közvetlenül lakásszerzés előtt álló fiatalok lakásvásárlásukkal kevésbé szeretnék megterhelni a szüleiket, s jelentős mértékben önállóan kívánják megoldani lakhatásukat, akár saját megtakarításuk révén, akár az állam vagy az önkormányzat, a munkahely által nyújtott támogatási lehetőségek igénybevétele révén. Ezzel összhangban van az az adatsor, amely szerint a Szigeten megforduló fiatalok azt tartanák jónak, ha a lakásvásárláshoz szükséges pénzösszeg 42%-át egy fiatal saját erőből tudná előteremteni, átlagosan 22% körülire tennék a szülőktől, rokonoktól kapott segítség arányát, s ugyanennyire a hitel arányát. Az önkormányzati és egyéb vissza nem térítendő támogatás arányát átlagosan a lakásár 12%-a körül látnák ideálisnak, míg néhányan egyéb forrást is bevonnának.

A megkérdezettek fele úgy látja, hogy a mostani fiataloknak sokkal nehezebb lakáshoz jutniuk, mint szüleiknek volt, további 28%-uk úgy látja, hogy valamivel nehezebb, s alig vannak, akik valamivel könnyebbnek, vagy sokkal könnyebbnek vélik helyzetüket e téren. Bár a fiatalok igen nagy hányada kétszintes kertes házban (30,8%), vagy egyszintes, ún. „kockaházban” (20,7%) nőtt fel, a panelházi lakásokban felcseperedett fiatalok aránya is jelentős (26,3%). Első önálló lakásként jóval kevesebben jelöltek meg családi házat (a többség valamilyen társasházi lakást tart reálisnak saját maga számára), ugyanakkor 10-15 év múlva reményeik szerint a legtöbben családi házban, lakóparki lakásban vagy villaszerű építményben fognak majd élni.

A Fészekrakó program ismertsége a fiatalok körében nagyon magas, 80,9%-nyian hallottak már róla. A program ismertsége a főiskolára, egyetemre járók, illetve a felsőfokot végzett fiatalok körében csaknem 90%-os, s a kérdezett életkorával párhuzamosan is növekvő arányt mutat. Az állami kezességvállalás, illetve a használt lakás vásárlása esetén igénybe vehető „félszocpol” szerepét a lakáshoz jutásban a fiatalok kedvezőnek értékelik ugyan, a vállalt gyerek után kapható szociálpolitikai támogatás megelővezését viszont még többen tartják olyan intézkedésnek, amely jelentős mértékű segítséget tud nyújtani a fiatalok otthonteremtésében.

Summary

Kálmán Gábor – Marianna Szemerszki
The Sziget Festival 2005: The new young middle class and their life-planning

Institute for Higher Education Research, Budapest, 2006
Research Papers 270

Sziget Festival has been researched since 1997. In this year's research we have looked at such fundamental questions as the middle class transformation of the Sziget and the young generation.

We therefore included in our questionnaire questions which aimed to clarify a former statement of ours, namely that the Sziget Festival is the festival of the middle class - which is why we included a question concerning class consciousness; while we further deepened the research by looking at the attitudes of young people with regard to the market. We placed the following features describing the new young middle class in central focus: apartments, dress style, hair styles, etc., which features also serve and endeavour to outline youth culture.

In the nineties, the new school youth stage appeared in Hungary, too. The school youth stage corresponds to the increase of time spent at school, and to the expansion of the secondary and tertiary education. Because of economical and technical developments, the school youth stage has been accompanied by the expansion in consumption (the permeation of consumer goods, major extensions of the consumer and service industries), which is making society more and more middle class. Our 2005 Sziget Study confirms for us that, now, the change of the youth stage has finished, and a new young middle class has been created.

In 2005, almost one third of festival guests either had a university degree or were about to gain one, while four fifths of attenders had finished college or were still at college. Today, it seems to be clear that the vocational education students or those who have finished vocational schools are underrepresented at the Sziget Festival. In comparison with national data about education we are able to see that the Sziget is following trends as regards the changes in education of Hungarian youth. In 2000, less than one fifth of Hungarian young people had a tertiary education, while in 2004 the ratio was one quarter. The change in the consumer status of Islanders also shows that the increase in education level is being accompanied by an increase in the use of electronic and communicational devices. The new young middle class is the youth of an information society:

more than 4/5 of them own a computer, almost 2/3 of them have an Internet connection, and 90 percent use the Internet regularly.

A fundamental feature of the new young middle class – in accordance with youth stage changes – is life-planning and a change of lifestyle. The essence of such change is time's dragging when one is seeking to get a diploma and start a full-time job.

In the life of young people, the increase of the role of the market also means a widening of education and training opportunities and of lifestyle-related decisions. That is, the majority of young people see opportunities in a more liberalized way: moving away from one's parents, challenging authority and, also, the traditional way of making a living. Decisions concerning, for example, sexual life depend more and more on them - and they make decisions concerning their future (what type of education they will choose from amongst a wide variety of possibilities), too. Together with a lengthening of the educational period and the postponing of a full time job, their relationship with their also alters: they leave their parents' home at an earlier age than when having got a full time job - and they finish their studies later than actually obtaining a job, or at least at the same time.

A main feature of the new young middle class and Islanders is a reduction of the differences between the sexes concerning life-planning, which is something that will expand into almost all types of life event.

A Felsőoktatási Kutatóintézet legújabb kiadványai

Kutatás közben füzetsorozat: A jelen kiadvány hátoldalán

Educatio folyóirat

Legújabb számaink:

2004/1, Alternatív oktatás
2004/2, Műveltség
2004/3, Pedagógusképzés
2004/4, Politikai szocializáció
2005/1, Budapest
2005/2, Hallgatói mobilitás
2005/3, Egyházak és oktatás
2005/4, Óvodák

Szerkesztés alatt:

2006/1, Mérleg
2006/2, Képzés és munkaerőpiac
2006/3, Ötvenhat

Társadalom és oktatás könyvsorozat

15. Andor Mihály – Liskó Ilona: Az utolsó igazgatóválasztás.
16. Ladányi János: Rétegződés és szelekció a felsőoktatásban.
17. Hrubos Ildikó (szerk.): Az ismeretlen szakképzés.
18. Kelemen Elemér: Hagyomány és korszerűség.
19. Nagy Péter Tibor: Hajszálcsovek és nyomáscsoportok.
20. Kozma Tamás: Határokon innen, határokon túl.
21. Havas Gábor – Kemény István – Liskó Ilona: Cigány gyerekek az általános iskolában.
22. Hrubos Ildikó: A "bolognai folyamat".
23. Forray R. Katalin – Hegedüs András: Cigányok, iskola, oktatáspolitikai.
24. Hrubos Ildikó (szerk.): A gazdálkodó egyetem.
25. Polónyi István: A hazai oktatás gazdasági jellemzői a 20-21. századfordulón.
26. Lukács Péter – Nagy Péter Tibor (szerk.): Oktatáspolitikai: Válogatás a hazai szakirodalomból.
27. Kozma Tamás: Kisebbségi oktatás Közép-Európában.
28. Lukács Péter: A felsőoktatás „tömegesedése”.
29. Karády Viktor: A francia egyetem Napóleontól Vichyig.

A Felsőoktatási Kutatóintézet kiadványai megrendelhetők az Intézet honlapján keresztül (www.hier.iif.hu).

Ára: 670,- Ft

A Kutatás közben sorozat újabb füzetei:

- 240 Forray R. Katalin – Híves Tamás:** A leszakadás regionális dimenziói.
- 241 Györgyi Zoltán:** Tanulás felnőttkorban.
- 242 Kozma Tamás – Rébay Magdolna (szerk.):** Felsőoktatási akkreditáció Európában.
- 243 Venter György:** A tanári mesterség alapozása I.
- 244 Venter György:** A tanári mesterség alapozása II.
- 245 Radácsi Imre:** Regionális oktatáspolitikai és területfejlesztés az Európai Unióban és Magyarországon.
- 246 Hrubos Ildikó – Szentannai Ágota – Veroszta Zsuzsanna:** A gazdálkodási filozófia és gyakorlat érvényesülése az egyetemeken.
- 247 Liskó Ilona:** A szakmai előkészítő oktatás bevezetése.
- 248 Kozma Tamás:** Kisebbségi oktatás Közép-Európában.
- 249 Forray R. Katalin – Híves Tamás:** A szakképző intézmények alkalmazkodása a társadalmi-gazdasági feltételekhez (1990-2000).
- 250 Liskó Ilona:** Kudarok a középfokú iskolákban.
- 251 Tót Éva:** A Socrates program értékelésének tanulságai.
- 252 Victor Karady – Peter Tibor Nagy:** Educational Inequalities and Denominations – Database for Transdanubia, 1910 I.
- 253 Victor Karady – Peter Tibor Nagy:** Educational Inequalities and Denominations – Database for Transdanubia, 1910 II.
- 254 Forray R. Katalin – Híves Tamás:** A szakképzési rendszer szerkezeti és területi átalakulása (1990-2000).
- 255 Polónyi István:** A hazai felsőoktatás demográfiai összefüggései a 21. század elején.
- 256 Polónyi István:** A felnőttképzés megtérülési mutatói.
- 257 Liskó Ilona:** A szakképző iskolák kollégiumai.
- 258 Biró Zs. – Hrubos I. – Lovász G. – Pásztor A.:** Az oklevélmelléklet rendszere néhány európai egyetemen.
- 259 Liskó Ilona:** Perspektívák a középiskola után.
- 260 Török Balázs:** A kisgyermekkorú nevelés és gondozás nemzetközi összehasonlításának alapja.
- 261 Török Balázs:** A gyermeküket óvodáztató szülők körében végzett országos felmérés eredményei.
- 262 Polónyi István:** Patyomkin finanszírozás – Hogyan tovább a felsőoktatás finanszírozásával?
- 263 Györgyi Zoltán – Mártonfi György:** A Leonardo mobilitási program hatása a résztvevőkre.
- 264 Tót Éva:** Oktatási indikátorok – Az OECD INES Network-B tevékenysége.
- 265 Polónyi István:** A felsőoktatási beiskolázási keretszámok szakmai szerkezete.
- 266 Havas Gábor – Liskó Ilona:** Szegregáció a roma tanulók általános iskolai oktatásában.
- 267 Sáska Géza:** A szocialista és a polgári nevelés radikális alternatívái.
- 268 Liskó Ilona:** A roma tanulók középiskolai továbbtanulása.
- 269 Szemerszki Marianna:** A nem állami felsőoktatási intézmények hallgatói.

A Felsőoktatási Kutatóintézet kiadványai megrendelhetők az Intézet honlapján keresztül (www.hier.iif.hu).